

ƏDALƏT KƏRİMLİ

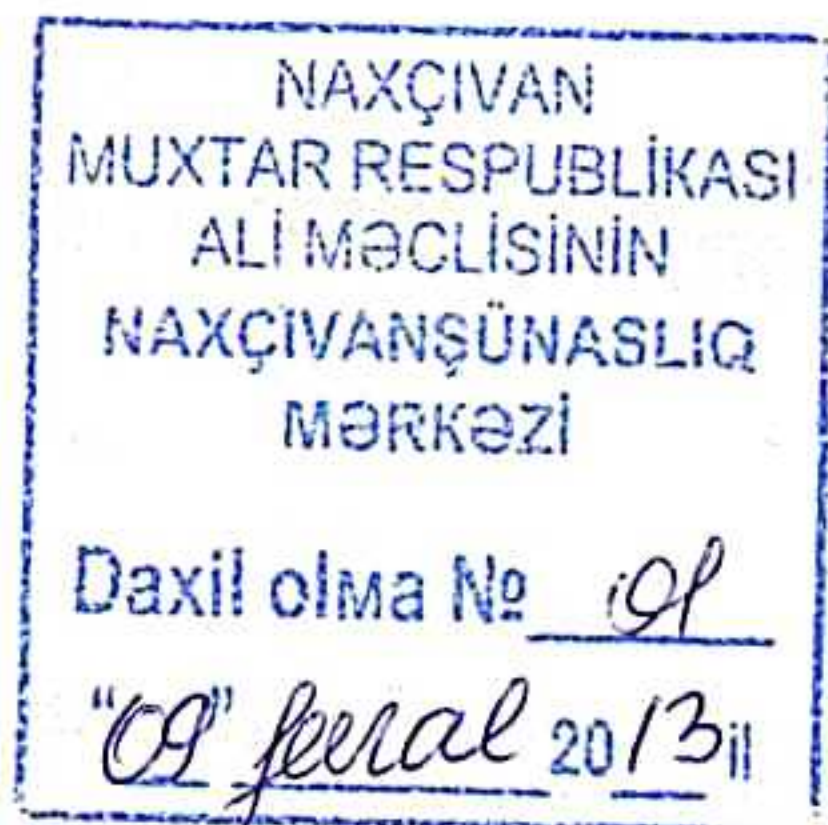

YALLI

ƏDALƏT KƏRİMLİ

Y A L L I

*Naxçıvan Muxtar Respublikasının
80 illiyinə həsr olunur*

Bakı
Şirvanməşr
2004

Beynəlxalq Qızıl Priz laureatı (Madrid, 2004)
Şirvannəşr, 70 (637), 2004.
Naşir Qəşəm İsabəyli

Redaktoru
Ağalar Mirzə
Şair,
filologiya elmləri namizədi,
Azərbaycanın "Əməkdar İncəsənət xadimi"

Məsləhətçi
Əqidə Ələkbərova
Sənətşünaslıq namizədi, dosent,
Azərbaycanın "Əməkdar İncəsənət xadimi"

Hazır yığından çap edilmişdir.

Ədalət Kərimli
Yallı. Bakı, Şirvannəşr, 2004.
130 səh. (14 səh. foto).

83.3. Az(2)

Ə -----

054

© Ə. Kərimli, 2004.

Ünvan: Bakı – AZ 1021, Badamdar şos. 77.
Tel.: 92-92-27, 92-93-72, 34-70-94, (850) 316-23-40.

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

<i>Ön söz (Ə. Dilbazi)</i>	5
<i>Redaktordan (A. Mirzə)</i>	9
<i>Müəllifdən</i>	12
“YALLI TUTAQ...”	
Giriş	19
Yollu, Yelli, Yallı	22
Şərurum mənim, yallım mənim	24
Yallılar və onların gedilmə qaydaları haqqında	26
Məşhur yallı gedənlər	39
NURANI	
“Nurani” bu kənddə yaranmışdır	43
ŞƏRUR YALLISI	
Şərur toyu	53
Kövrək bir xatirə	57
“Şərur yallısı”nın dünəni, bu günü və sabahı	
Dünəni	60
Bu günü	68
“Şərur yallısı” İstanbulda	71
Sabahı	78
Xronoloji cədvəl	81

“Şərur yallısı”nda bədii rəhbər işləyənlər	83
“Şərur yallısı”na həsr olunmuş şeirlər	85
Yallıların musiqi ifaçılarının adları	95

UŞAQLARDAN İBARƏT YALLI KOLLEKTİVLƏRİ

Yallı ilə işləyən karifeylər	102
Yallıların musiqi yozumu	104

YALLILARLA BAĞLI ƏHVALATLAR 107

ÖN SÖZ

Moskvadan xəbər gəldi ki, Berlində Ümumdünya folklor festivalı olacaq. Məni çağırdılar, dedilər ki, bəs sən nə məsləhət görürsən. Moskvanı Almaniyada kim təmsil edəcək, kimi aparacaq. Qərara gəldik ki, Naxçıvanın yallısını aparacaq. Mən bilirdim ki, bizim yallı mənbəyimiz Naxçıvan torpağında – Şərurdadır.

Düzdür Azərbaycanın bir çox yerində yallılar mövcuddur. Ancaq Şərur torpağı yallıların beşiyidir. Az olubmu bizim yallıları, rəqslərimizi öz adlarına çıxanlar? Ona görə də biz ora – Almaniyaya elə bir folklor nümunəsi aparmalıyıq ki, üstündə xalqımızın möhürü olsun. Bu Şərur yallısı idi ki, xalqın, Azərbaycanın möhürü üstündə.

Mən Naxçıvana getdim. Şərur yallılarının mənbəyini öyrənmək istəyirdim. İstəyirdim ki, yallıların milliliyini, bu torpağa bağlılığını saxlamaqla səhnəyə çıxardım. Axı kənd toylarında yallıları uzun-uzadı gedirlər. Bir neçə dəstə düzəlir ki, bəzən bu dəstələr yarım saat, bir saat yallı gedirlər. Almaniyada isə bir neçə dəqiqə vaxt verirlər. Ora bütün dünyanın hər yerindən kollektivlər gəlir. Gərək iki dəqiqənin, ya üç-beş dəqiqənin içərisində Azərbaycanın kimliyini onlara tanıdaq. Mən Şərurda qoca yallı gedənlərlə maraqlandım. Çərçiboğan kəndində mənə qoca ər-arvad göstərdilər. Adları yadımdan çıxıb. Mən onda gördüm ki, onlar necə yallı bilirlər!...

12 yallı hazırladım. “Gopu”, “Köçəri”, “Qaladan-Qalaya”, “Tənzərə” və s. O yallıları dəqiqələrlə səhnələşdirib, saata saldım. Nəhayət hər şeyi qaydalaşdırıb Berlinə getdik. Almaniyada bizim yallı birinci yeri tutdu. Berlinin rəmzi olan balta verdilər bizə. Bilmirəm o baltanı yəqin ki, saxlayırlar. Orada iştirak edən bütün kollektivlər getdilər. Bizi saxladılar. Biz bir neçə gün də əlavə qalaraq zavodlarda, fabriklərdə konsertlər verdik. Çinar ansamblından da beş qız aparmışdım. Mənim fikrimcə yallılar qədər bizim Azərbaycanı dünyaya tanıdan ikinci bir vasitə yoxdur. Söz demədən Azərbaycanın bütün xüsusiyyətlərini, kimliyini, tarixini, mədəniyyətini bütün dünyaya çatdırır. Bundan artıq nə ola bilər?

Yallılar meydana çıxandan sonra oranın adət-ənənələri məni özünə cəlb etdi. Heydər müəllimlə də elə orada – Naxçıvanda tanış oldum. Ramiz Mirişli ilə Naxçıvana getmişdim. Deyə bilmərəm nə konsert idi.

Amma çox gözəl təşkil edilmişdi. Ramiz Mirişli də xor və kollektivlərin birgə iştirak etdiyi kütləvi rəqsə musiqi yazmışdı. İndiki kimi yadımdadı, Ə. Tağıyevin

Heydər Əliyev Naxçıvan MR-in 50 illiyi tədbirində. (1974).

“Arzular” mahnısının musiqisi altında mən səhnəyə çıxdım. Heydər müəllim həmin konsertdə idi. Sonralar onu yaxından tanıdım və bildim ki, sənət adamlarını, incəsənət işçilərini o, daha çox sevir. Mənə həmişə Ay qız deyərdi. Əvvəl öz-özümə dedim ki, mənə niyə elə desin ki. Sonralar elə alışdım ki, onunla söhbət edəndə Ay qız kəliməsini gözləyirdim. Mənə deyirdi ki, mən çox ölkələr gəzmişəm. Elə ölkə yoxdur ki, mən orada onların teatrına, balet musiqisinə baxmayım. Amma heç bir yerdə “oxuyan əllər”dən yoxdur. Mənim rəqs sənətimə o, belə ad vermişdi. “Oxuyan əllər” – bu sözü mən ancaq millətimin qeyrətli

oğlu Heydər müəllimdən eşidə bilərdim. Belə yallıları olan bir torpağın oğludur Heydər müəllim. Bütün millətimə, rəqs olan yerlərə, əsasən də Naxçıvana, Şərura arzularım odur ki, yallıları qorusunlar. Bir torpaqda ki, yallılar var, o torpağa səcdə qılmalıyıq. Yalnız belə zənginliyə malik olan bir torpaq bizi dünyada tanıda bilər. Elə yallının özü də axı dostluqdur!

Mən Ədalətə öz minnətdarlığımı bildirirəm. O, axtarır, arayır yallıları tarixə salır. Bunun özü böyük bir işdir. Yallılar haqqında az yazılır. Ədalət məni nigarançılıqdan çıxartdı. Bir insan ki, torpağını sevir, onun kitabı da yaxşı olar.

Əminə Dilbazi
Azərbaycanın xalq artisti,
rəqqasə-baletmeyster

REDAKTORDAN

Yallı əslində Azərbaycan rəqs sisteminin adıdır. Çünki bu ad altında onlarla müstəqil rəqs toplanıb, bu rəqslərin daxili keçidləri, harmoniyası birinin digərindən törədiyini təsdiq etməyə böyük nəzəri bilik tələb olunmur. Yallı ifaçıları «ayaqların» sayı ilə də («Üç ayaq, «Dörd-ayaq») rəqsin inkişaf tenden-

siyasını göstərə bilirlər.

Bu cəhətdən «Dil yallıları» (Musiqisiz ifa olunan yallılar) öz qədimliyi və empirik düşüncə elementləri ilə daha çox diqqəti cəlb edir. Çalğı alətlərinin mövcud olmadığı əski çağların rəqsləri ehtimal edilən belə yallılar insanların birgə öz təsərrüfat qayğılarının ritualları təsiri bağışlayır.

Ən çox Naxçıvan ərazisində qorunan və ifa olunan yallı əslində regional məhdudiyyət tanımır. İstisnasız olaraq Azərbaycanın bütün bölgələrində yallı rəqslərinin peşəkar ifasına və ifaçılarına rast gəlmək olur. Naxçıvan ərazisində «Xələfi» (Şahbuz), «Qopu» (Babək), «Dırqoyu» (Culfa), «Qazı-qazı» (Şərur), «Qənimo» (Ordubad) öz ritm əlvanlığı, ifa incəliyi

ilə daha çox sevilərək qorunursa, Ağdamda «Tənzərə», Bərdədə «Qaladan qalaya», Tərtərdə «Çubuq yallısı», Ağcabədidə «İkiayaq yallı», Beyləqanda «Urfanı», Kəlbəcərdə «Kürdün ağırı», Şəkidə «Şəki yallısı», Daşkəsəndə «Dönə», Dəvəçidə «Çobanı», Gədəbəydə «Gülümey» və s, sevilərək ifa olunur. Xalqın gücünü, birliyini, hərbi qüdrətini və düşmənlərə qarşı mübarizə əzmini ifadə edən bu rəqs sistemi yayılma arealı ilə də ümumilli xarakterini ifadə edir. Ritm və sürətində hücum taktikalarını: çoxgedişli oyununda siyasi manevrlərini yaşadan xalq bədii düşüncədə hərbi üstünlük yaşatmaq bacarığını sübut etməyə çalışır. Lakin yallıların ruhi-mənəvi dəyəri, bədii-estetik əhəmiyyəti: hərbi-siyasi kononikliyi barədə hələ çox incə axtarışlara ehtiyac hiss olunur. Müstəqilliyin verdiyi imkanlar yallını da ümumbəşəri dəyərlər sistemində öyrənməyə, təbliğ etməyə şərait yaradır.

Məhz Naxçıvanda yallının qədim ocağında bu tədqiqat işinin, toplama, təbliğ istəyinin meydana gəlməsi qanunauyğunluq kimi qəbul olunmalıdır.

Tanınmış mədəniyyət işçisi, publisist Ədalət Kərimli bu sahədə son axtarışları və ardıcılığı böyük ümidlər doğurur. Öz qənimət yaddaşlarında yallının ata-baba sevgisini yaşadan qocaman nəslin hələ yaşadığı şəraitdə bu işi görüb başa çatdırmağın perspektivi isə çox böyük və əhəmiyyətlidir. Artıq bu sahədə ilk təşəbbüs göstərmiş Ə. Kərimli ikinci kitabında yallıların elmi-nəzəri istiqamətdə təqdimatına, coğrafiyasına, ifa özəlliklərinə, yallı ifaçılarının müşahidə və mülahizələri əsasında diqqəti yönəldə bilir.

Yallı geyimləri, yallınının musiqi ifaçıları, yallı mətnləri, göz, səs, musiqi harmoniyasının bədii mahiyyəti barədə müəllif axtarışları maraqlıdır.

Görkəmli rəqqasların xüsusən Respublikanın Xalq artisti Əminə Dilbazinin və sənətsüinas Əqidə Ələkbərovanın bu sahədəki məsləhətləri son dərəcə geniş ərazidə yayılmış yallılarımız haqda ümumiləşdirilmələr aparmaqdan ötrü müəllifə yardımçı olacaq. İlk dəfə sistemli öyrənilən yallılarımız yəqin ki, itib batmaq təhlükəsindən qurtulacaq.

Milli rəqslərimizə, xüsusən yallılarımızı repertuarına daxil etmək istəyən rəqs kollektivlərinə bu kitab bələdçi rolunu oynayacaq.

MÜƏLLİFDƏN

Qohum-əqrəbalı ailədə anadan olmuşam. Hələ uşaqkən qonşuların, qohumların bizim evdə kürsü ətrafına yığılıb, uzun qış gecələrini söhbətlə yarı eləməkləri mənə çox sevdiyim məşğuliyyətlərdən idi. Babamgillə bir həyətdə bir evli kimi yaşayırdıq. Yalnız yatmaq yerimiz ayrı idi. Çox vaxt isə mən babamın, nənəmin yanında yatırdım. Babam kənddə ağsaqqal sayılırdı. Ona görə də hamı bizə yığılırdı. Çox qəribə aləmi var idi bu kürsünün. Çörək yapılan günü təndir axşamacan isti qalırdı. Təndirin qurağında beş-altı nəfər oturardı. Onlar ayaqlarını hələ də hənirtisi qalan təndirə sallayırdılar, qalanlar isə dairəvi qayda-ətrafda oturardılar. Söhbət kürsü ətrafından, təndir qurağından başlayıb, kolxozda, kənddə baş verən hadisələrə, uzaq qohumlarla, tanışlarla əlaqədar söhbətlərə və hətta dünya səviyyəsinə gedib çatırdı. İndiki kimi yadımdadı, o vaxt Amerikadan da söhbət açır-dılar. Düzdür mən uşaq idim, Amerikanın haqqında məlumatım yox idi, ancaq bütün bu söhbətlərə adi bir uşaq marağı ilə qulaq asırdım. Kürsü ətrafında beləcə söhbətlər uzanar, arada bir-iki dəfə cəviz, fındıq, tut qurusu ortalığa gətirilər, çay içilərdi. Qış üçün saxlanan meyvələrdən alma və armud da əksər vaxtlarda

süfrənin bəzəyi idi. Böyüklər söhbətləşən zaman uşaqlar da öz işlərində idilər. Onlar özlərini böyüklərin arasına verib gah ayaqlarını təndirə sallayır, gah da bir-birlərini xəlvətcə çimdikləyir, oynayırdılar. Hərdən görürsən ki, uşaqlardan biri diqqətlə gedən söhbətə qulaq asır (əsasən də canavar və başqa heyvanın adı çəkiləndə) və bir müddət yoldaşları ilə oynamaqdan qalırdı.

Beləcə gecənin bir vaxtına qədər bu söhbətlər davam edər və təndirin istisi soyuyana yaxın durub dağılışırdılar. Mən artıq vərmiş eləmişdim. Yenidən axşam düşən kimi mal-qaranın yerbəyer olunmasında böyüklərə kömək edər və səbirsizliklə camaatın yığılmasını gözləyərdim. Kürsü ətrafında dünyanın hər yerindən xəbər verilərdi, ətraf kənd və rayonlardan məlumatlar alardıq. Sanki o zamanki kürsü ətrafı söhbətlər indiki radyo və televiziyanı əvəz edirdi. Babam din adamı olduğundan ailəmizdə daimi quranın ayrı-ayrı hissələrindən avazla oxunuşlar səslənərdi. Hələ uşaq vaxtlarında dini mərasimlərdə iştirak edirdim. Camaat bir yerə yığılanda, hamı bir-birinə hörmətlə, ehtiramla yanaşanda mənim sevincimin həddi-hüdudu olmurdu. Hər hansı bir dini mərasimdə daxilən başqalaşar, mərasim boyu hər şeyi böyük maraqla izləyərdim.

Orta məktəbdə oxumağa başladığım illərdən isə kənd toyları məni özünə cəlb etdi. Axı toylar da kənd camaatının yığıldığı yer idi. O zamanlar üç gün-üç gecə toy çaldırardılar. Oynamaq bilmirdim, həm də utanırdım. Toyun, mağarın axırını gözləyirdim. Ona görə ki, əsasən, toy dağılana yaxın yallı tutardılar. Qadın-

kişi qarışıq böyükələr bir dəstə tutar, uşaqlar isə ayrı dəstə tutardılar. Tez özümü uşaqların arasına salıb yallı gedərdim. Birdən də görürsən ki, altı-səkkiz nəfər orta yaşlı kişilər ayrıca bir dəstə tutub yallı gedirlər. Hamı yorulub ortalıqdan çıxsa da həmin kişilər yorulmaq bilmir, və elə bil ki, qəsdən zurnaçıları yormağa istəyirdilər. Onlar rəqs edə-edə bir yallıdan digərinə keçməyi sərbəst bacarırdılar. Ayaq hərəkətləri olduqca dəqiq və çox mürəkkəb idi. Hamı maraqla onları izləyirdi. Kəndimizdə Cəbrayıl kişi yallı getməklə məşhur olmuşdu. O həmişə dəstənin başında durur, və dəstə başını çəkirdi. Onun dəstənin başında əlində yaylıq, cəld hərəkətləri, çöküb-qalxmağı olduqca məzəli, lakin yallının ritmindən kənara çıxmayan və digərlərinin bacara bilmədikləri çətin ayaq hərəkətləri hamını heyran edirdi. Cəbrayıl kişi bu gün də yaşayır, lakin daha yallı getmir. Kəndimizdə yallı gedənlər, daha doğrusu bu işdə başqalarından fərqlənənlər çoxdur: İsa Əkbərov, Bəhram Həsənəliyev, Möhsün Fərəcov, Rəhim Məmmədov, Mikayıl Əliyev və başqaları (onlar artıq dünyalarını dəyişmişlər).

Tamam Əliyeva, onun qardaşı Cəbrayıl Əliyev, Qadir Həsənəliyev, Vəli Əkbərov, Tahir Məmmədov isə artıq yallı getmirlər. Mən yalnız öz kəndimizin yallı gedənlərindən bəzilərinin adlarını çəkdim. Şərurun bütün kəndlərində bu cür və bundan da artıq məşhur yallı gedənlər olub.

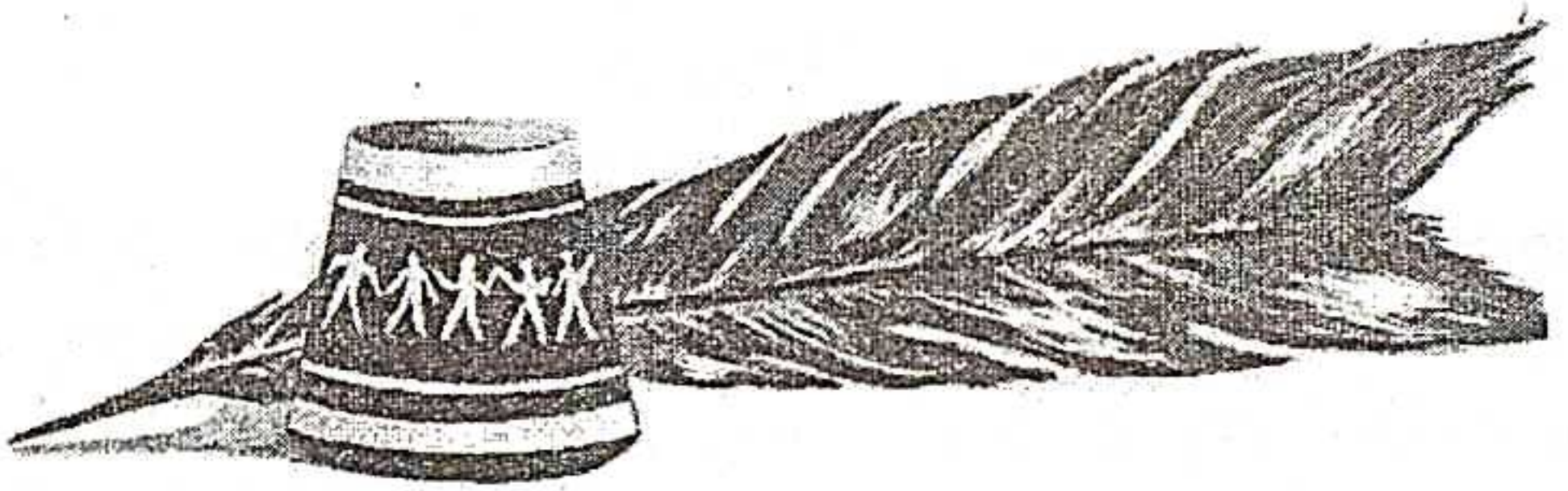
Bəli, yallı birlik rəmzidir. Yağı düşməyə güc gəlmək üçün xalqın, millətimin birliyi lazımdır. Bu birliyin gözəl bir folklor nümunəsi olan “Yallı”lar bu gün də yaşamaqdadır. Kökü Qobustan, Gəmiqaya və

Böyük Daş qaya rəsmlərindən başlanan, Azərbaycan folklorunun özəyi olan yallılarımızı yaşatmaq bütün incəsənət adamlarının, yallı sevərlərin, yallı gedənlərin, əli qələm tutanların, elm adamlarının müqəddəs borcudur. Təsadüfi deyildir ki, yallı müxtəlif dövrlərdə daim dövlətçiliyimizin diqqət mərkəzində olmuşdur. Məhz ona görədir ki, mən 33 illik mədəniyyət stajında yallıların içərisində ola-ola, hazırda bir jurnalist, bir yazar kimi bu mövzuya toxunmaya bilməzdim. İstər Muxtar Respublika, istərsə də Azərbaycan televiziyasında və mətbuatında ara-sıra yallı folkloru ilə əlaqədar çıxışlarım və yazılarım gedirdi. 2001-ci ildə “Şirvanəşr” tərəfindən “Şərur yallısı” adlı ilk ensiklopedik məlumat kitabım işıq üzü gördü. Oxuculara təqdim olunan bu kitab “yallı” mövzusunda ikinci kitabım sayılır. Beş illik gərgin əməyin və axtarışların nəticəsi olan bu kitabımda mən çalışmışam ki, Azərbaycan folklorunun incisi olan yallının bu gün də Naxçıvan torpağında, Şərur mahalında necə qidalandığını, necə yaşadığını, inkişaf etdiyini xalqıma çatdırım. Axı bu yallılar Şərur torpağında 3 nəsil ömür sürüb.

Bu kitabın ərsəyə çatmasında və yallılar haqqında materialların toplanmasında mənə yaxından kömək edənlərin hamısına – “Nurani” yallısının təşkilində böyük rolu olan qocaman sənətkar Bahaddin Əsgərova, “Şərur” yallı ansambılının uzun müddət rəhbəri işləmiş və hazırda də bu ansambılın dəstə başını çəkən, əməkdar mədəniyyət işçisi Səttar Əhmədova, yallılar haqqında bitkin məlumatları olan Həbib Ələkbərova, “Nurani” ansambılının rəhbəri və təşkilatçısı

olan Bəxtiyar Mehdiyevə, musiqişünas Sədi İsmayılova, uzun müddət ansambılın tərkibində yallı gedən Mirələkbər Seyidova, və bir müddət yallının rəhbəri işləmiş, yallıları xüsusi bir məharətlə ifa edən Əli Əsgərova, xüsusilə şəkillərin toplanmasında köməklik edən yallının keçmiş və bugünkü bütün üzvlərinə, Şərur Tarix-Diyarşünaslıq muzeyinin direktoru Mirhüseyn Seyidova və nəhayət bu gün birgə işlədiyim kollektivə, Sultan müəllim başda olmaqla Şərur mədəniyyət şöbəsinin bütün kollektivinə dərin minnətdarlığımı bildirirəm.

Əgər bu kitabla mən bundan sonra da yallı ilə maraqlananlara bir şey verə biləcəyəmsə özümü xoşbəxt sayaram...

*Yallı tutaq, məmləkətim
Öz kökündən qidalansın.
Odlar yurdu səltənətim
Dünya ilə sıralansın!..*

NAXÇIVAN
MUXTAR RESPUBLİKASI
ALİ MƏCLİSİNİN
NAXÇIVANŞÜNASLIQ
MƏRKƏZİ

Daxil olma № 01
'09' fevral 20 13 il

GİRİŞ

Folklor – bir ölkədə yaşayan xalqın mədəni adətləri, ənənələri, musiqisi, oyunları, xalq sənəti, inancaları və bütün bunların bir-biri ilə əlaqəsini bildirən elm və ya xalq bilimidir.

Başqa sözlə desək, millətlərin xarakterlərini və bu xarakterdəki özəllikləri yaşadan ən yaxşı adətlər o millətin folklorudur. Hər bir xalqın özünə məxsus adət və ənənələri, bu adət-ənənələrdən yaranan folkloru vardır. Azərbaycanın da təbiəti qədər zəngin folkloru mövcuddur. Ayrı-ayrı bölgələrin özünəməxsus xalq adətləri, oyunları, xalq sənəti və musiqisi var. Salyan rayonu özünün “Cəngi” zurnaçalanlar ansamblı ilə, Şəki zonası özünün zorxanası, Masallı rayonu “Halay”ı ilə, Quba rayonu xalçaçılıq sənəti ilə, Tovuz-Qazax zonası aşığı sənəti, Naxçıvan zonası da qədim yallıları ilə məşhurdur. Yallılar əsasən Şərur rayonunda mövcuddur. Azərbaycanın bir çox bölgələrində yallı folklor nümunəsinə rast gəlmək olur. Lakin təəssüflə qeyd etmək lazımdır ki, zaman ötdükcə bu yallı nümunələrini qoruyub saxlaya bilmədiyimizdən həmin yallılar itib-batmışdır.

Hazırda yalnız Naxçıvan zonasının Şərur rayonunda bu yallılar yaşayır və nəsildən-nəslə ötürülür. Xal-

qumızın qədim folklor nümunəsi olan yallılarımızın Şərur mahalında bu gün də yaşamasının əsas üç səbəbini izah etmək olar; – Birinci əsas səbəbi odur ki, bu torpaqda uşaqdan böyüyə hamı yallı getməyi bacır. Oxucularım elə bilməsinlər ki, bütöv bir rayonda hamının yallı getməyi bacarması xüsusi məşqlərin nəticəsində və ya təşkil olunmuş formadadır. Yox, bunların heç biri deyil. Məsələ orasındadır ki, siz Şərur rayonunun hər hansı bir adi kənd toyunda uşaqdan böyüyə hamının məşqsiz-flansız oradaca əl-ələ yapışb yallı getməsinin şahidi ola bilərsiniz. Özü də bu toylarda bir-iki yox, on-on beşə qədər müxtəlif yallılar gedilir. *Bax, budur Naxçıvanın Şərur rayonunda yallılarımızı yaşadan. Bu torpağın canındadı yallı, bu adamların qanındadı yallı.*

İkinci əsas səbəb, söz yox ki, üç nəslin rəmzi olan üç yallı ansamblının yaradılmasıdır. Çərçiboğan kənd mədəniyyət evinin qocalardan ibarət “Nurani” yallı ansamblı, rayon mədəniyyət evi nəzdində fəaliyyət göstərən və o biri iki ansamblın daşıyıcı simvolu olan “Şərur” yallı ansamblı, rayon musiqi məktəbi və rayon mədəniyyət evi nəzdində təşkil edilmiş uşaq yallı ansambları. Bu üç ansamblın aparıcı rolu ondan ibarətdir ki, bütün dövlət tədbirlərində, konsertlərdə iştirak etməklə əhali arasında yallını, onun formalarını, milliyini təbliğ edir. Əhali arasında bu ansambla qoşulma, iştirak etmə xalq sənətinə, folklorə maraq meyllərini artırır. Digər bir tərəfdən ansambların xarici ölkələrdə iştirakı, konsertlər verməsi Azərbaycanın qədim folkloru ilə başqa millətlərin, başqa xalq-

ların tanışlığıdır. Bununla da yallı dünya arenasına çıxır.

Üçüncü əsas səbəb də yallıların təbliği işıqlandırılmasıdır. Söz yox ki, mətbuatda, televiziya da yallı haqqında gedən məqalələr və verilişlər mədəniyyət işçilərinin, yallının təşkilatçılarının məsuliyyətini artırır. Mən fəxrlə deyə bilərəm ki, bir zamanlar yallının təşkilatçısı idimsə, indi eyni zamanda yallını son zamanlar ən çox təbliğ edənlərdən biriyəm. “Şərur Yallısı” adlı ensiklopedik məlumat kitabım yallı haqqında yazılan ilk kitabdır.

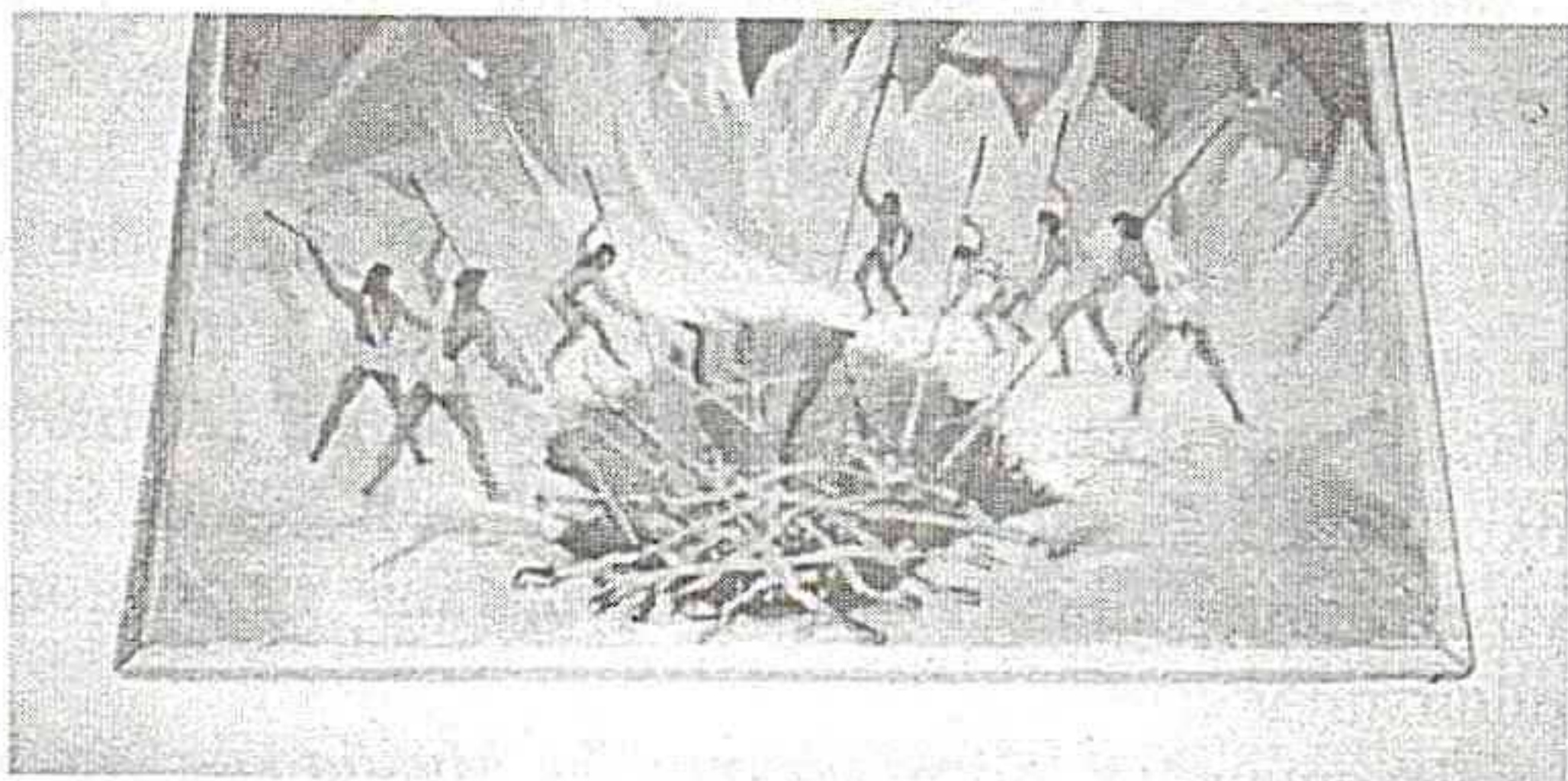
Geniş oxucu kütləsinə təqdim olunan bu kitabda çalışmışam ki, üç nəsil ömür sürən yallılar haqqında oxucularımı ətraflı məlumatlandırım. Oxucular yallılarımızla yaxından tanış olacaq, ansamblın keçdiyi həyat yoluna nəzər salacaq, yallılarımızın tarixi kökləri, gedilmə qaydalarını nəzərdən keçirəcək, yallılarla işləyən böyük şəxsiyyətlərin haqqında məlumat alacaq, yallı ilə bağlı lətifələri oxuyacaqlar. Hörmətli oxucularımdan xahişim odur ki, yallılar haqqında fikir və rəylərini kitabda göstərilən ünvana və telefona bildirsinlər:

Naxçıvan MR, Şərur rayonu, M. Müşfiq küç., ev 9, mən. 6.

Tel.: 0136 – 2-~~27-80~~ (ev), 353-80-66 (mobil).

YOLLU, YELLİ, YALLI

Yallının tarixi olduqca qədimlərə gedib çıxır. Ensiklopedik məlumatlara görə “Yallı” rəqsi haqqında ilkin məlumatlara “Qobustan” və “Böyük daş” qaya təsvirlərində daha çox rast gəlinir. Bu da bizə deməyə əsas verir ki, yallı rəqsi təxminən on min il bundan əvvəl yaranıb. Azərbaycanın müxtəlif regionlarında

*Qədim insanların od ətrafında rəqsi
(Rayon Tarix-diyarşünaslıq muzeyi).*

qədim kollektiv rəqslərdən olan yallı müxtəlif adlarla səslənmişdir. Bəzi məlumatlara görə bu adlar ilk əvvəl “yollu”, sonradan “yelli” və nəhayət “yallı” adlandırılmışdır.

Bizə məlumdur ki, qədim insanlar qrup halında heyvanları ovlayırdılar. Onlar heyvanları ovladıqda,

tutduqda sevinər, şənlənərdilər. Əl-ələ tutub ovladıqları heyvanın ətrafında dövrə vurardılar. Onların ayaq izlərindən cıdır açılardı ki, bu da yol-cıdır salırdı. Yollu adı da yəqin ki, buradan götürülmüşdür.

Digər bir varianta görə qədim insanlar gördükləri nəhəng quşlar kimi uçmaq arzusunda olublar. Rəvayətə görə onlar dağların hündür yerlərində dağın yalında əl-ələ tutub uçmaq üçün də çırpınmışlar. Quşlar axı, əsasən hündür yerlərdən qanadlanıb uçurlar. Bu hündürlük isə, yəni dağın yalı isə həmişə küləkli, yelli olub. İnsanlar elə başa düşürdülər ki, bu külək, yel onları havaya qaldıracaq, uçmaqlarına kömək edəcək. Yelli adı isə çox güman ki, buradan götürülmüşdür.

Sonralar bu söz müxtəlif formalara düşərək bizə yallı şəklində gəlib çıxmışdır. Son məlumatlara görə yallı sözü səf, düzüm sözlərinin bir başqa formasıdır. Axı yallı dəstəsində adamlar əl-ələ tutub sıra ilə düzlənirlər. Bu da bəzən dağın yalının düzümünə (qayaların düzümünə), bəzən isə atın yalının düzümünə bənzədilir. Hətta dəstənin boy sırası ilə düzülməsi eynən atın yalının (saçlarının) düzümünə daha çox bənzədilir.

Nəhayət, zaman keçdikcə, milli adət-ənənələr kök saldıqca yallının müxtəlif formaları yaranmış və bu günkü şəkildə bizə gəlib çatmışdır. Hətta biz, 1920-1960-cı illərdə Azərbaycanın bəzi regionlarında, əsasən Naxçıvanda mövcud olan yallıların bəzi növlərini artıq itirmişik. Buna baxmayaraq yallılarımızın yüzə qədər növü bu gün də yaşayır. Biz bu haqda sonrakı mövzularda danışacağıq.

ŞƏRURUM MƏNİM, YALLIM MƏNİM

Azərbaycanın təbiəti rəngarəng olduđu kimi, onun müxtəlif bölgələrinin musiqi folkloru da rəngarəngdir. Azərbaycanın ayrılmaz hissəsi olan Naxçıvan, öz qədimliyi, memarlıq abidələri, arxeoloji qazıntıları və folkloru ilə xüsusi olaraq seçilir.

Möminə xatın məqbərəsi, Gəmiqaya, Haça dağ, Hüseyin Cavid türbəsi, “Qızlar bulağı” kompleksi, Əshabi-Kəhf ocağı, Darı dağ müalicə ocağı, Bata-bat yaylağı, Xal-Xal meşəsi və onlarla bu kimi adlar Naxçıvanın tarixinə əbədi həkk olunaraq bu diyarı mənən daha da zənginləşdirir.

Muxtar Respublikanın Şərur mahalı xüsusi gözəlliyi ilə fərqlənməsə də burada təbiətin öz aləmi var. Təbiət burada yaşayanların ruhunu, iradəsini mətinləşdirir, onlarda təbii şəraitin çətinliklərinə üstün gəlmək üçün vacib olan birlik, həmrəylik hissi tərbiyə edir. Hələ çox qədim dövrlərdən Şərur kəndlərində asudə axşam çağlarında və ya xoş sədalı toy məqamlarında el oyunları, mahnı və rəqlər ifa olunardı. Adamlar dövrə vurub halay tutar, yallı gedərdilər. Bu, həmin birlik, həmrəylik rəmzi adamların çiyin-çiyinə, əl-ələ verib öz söylərini birləşdirmək, əməkdə, azadlıq uğrunda mübarizədə bir-birinə kömək əzminin ifadəsi idi.

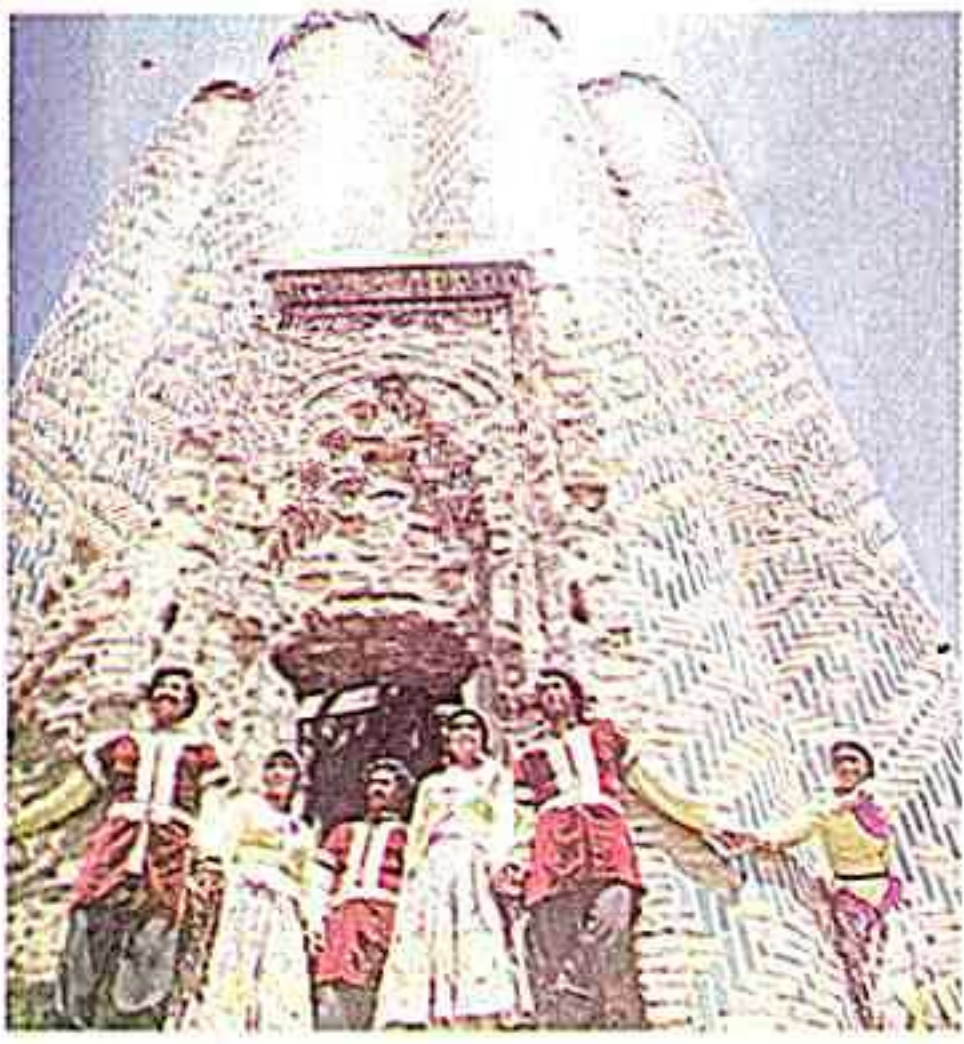
Rəqs edənlərin hərəkət cizgiləri, yallını müşaiyyət edən, təbiəti oxşayan sadə və həzin melodiyları bir növ Şərur relyefinin cizgiləri ilə ahəngdar uzlaşır və Azərbaycan musiqisində, rəqsində özünəməxsus xüsusi çalarıları ilə fərqlənir. Maraqlıdır ki, Azərbayca-

**Əshabi-Kəhf, Gəmiqaya, bir də Şərur yallısı
Naxçıvanın mənəvi emblemidir.**

Vasif Talibov

Naxçıvan MR Ali Məclisinin sədri

**Yallının üzvləri "Qarabağlar"
türbəsinin önündə**

**Şərur yallısı
Mömünə xatın
məqbərəsinin yanında**

Yallı rayon mərkəzində keçirilən şənlikdə (Şərur)

nın heç bir yerində, eləcə də Naxçıvanın digər rayonlarında bu cür musiqi, mahnı və rəqsə (bir-iki yallı istisna olmaqla) rast gəlinmir. Uzaq keçmişdən qrup halında meydana gəlmiş yallı-mahnı, oyun və rəqsləri bu gün də Şərur rayonunda davam edən ən geniş yayılmış folklor formasıdır.

Şərur yallı mahnı və rəqsləri bütün bayramlarda, toylarda və xalq şənliklərində ifa olunur.

Yerli əhali onların özünəməxsus, təkraredilməz, səciyyəvi xüsusiyyətlərini həvəslə, sevə-sevə qoruyub saxlayır. Ensiklopedik məlumatlara görə yallı rəqsi haqqında ilkin məlumata Qobustan qaya təsvirlərində, daha sonra isə Nizami Gəncəvinin “Xosrov və Şirin” poemasında rast gəlinir. Toylarda, şənliklərdə instrumental ansamblın (əsasən iki zurnaçı və nağaraçıdan ibarət) yaxud mahnının müşaiyyəti ilə ifa edilir. İfaçıların sayı qeyri-məhdud olur (10-15-dən 80-100-ə qədər). Əl-ələ tutmuş kişi və qadınlardan ibarət dəstələr və ya qarışıq ifa olunan dəstələr əvvəlcə ağır templə rəqsə başlayır. Sonra bu temp getdikcə sürətlənir. (1. Andante, 2. Moderato-Allegro). İfaçılar ritmik hərəkətlərlə (xüsusən ayaqların hərəkəti ilə) dövrəvi rəqs edirlər.

Yallı rəqsi xareoqrafiya məzmununa görə iki növə-sujetli və rəqs yallılarına ayrılır. Sujetli yallılar müəyyən hadisəni təsvir etdiyinə görə teatrlaşmış xalq oyunları formasını alır və buna görə də “oyun yallı” adlanır. Rəqs yallısında isə qəhrəmanlıq motivləri, xalqın əhvali-ruhiyyəsi, gənclik, çeviklik təsviri və tərənnümü ifadə edilir.

YALLILAR VƏ ONLARIN GEDİLMƏ QAYDALARI HAQQINDA

Biz qeyd etmişdik ki, Azərbaycanca yüzə qədər yallı növü vardır. O yallıları bacaranların, toylarda, şənliklərdə həmin yallıları oynayanların yaşlı qismi artıq bu gün həyatda yoxdur. Onlarla birlikdə o yallılar da yaşamır. Etiraf etməliyəm ki, Azərbaycanda qədim folklordan dövrü mətbuatda olduqca az yazılar gedir. Məhz bunun nəticəsidir ki, bu gün uzun müddətli axtarışlara baxmayaraq 50-yə qədər yallı növünün olduğunu təsdiq etməli oluruq. Onlar aşağıdakılardır.

1. Urfanı	26. Baharı
2. Gopu	27. Tirmə Şalı
3. Tənzərə	28. Qənimo
4. Tello	29. Kafeyi
5. Köçəri	30. Arzumanı
6. Qaladan-Qalaya	31. Haxışta
7. Dönə	32. Siyaqutu
8. Dırqoyu	33. Dörd ayağı
9. Popiri	34. Qaleyi
10. Xələfi	35. Leyli-xanı
11. El yallısı	36. Şəruri
12. İrəvanı	37. Üç ayağı
13. Festivalı	38. Güleynare
14. Kürdün ağı	39. İki ayağı
15. Nurqe	40. Cınc-Cınc
16. Qazı-qazı	41. Naxçıvanı
17. Şərrani	42. Gömrü

18. Şərur toyu	43. Tək ayağı
19. Çör-Çöpü	44. Ay lolo
20. Arazı	45. Qoççəri
21. Qatar məqamı	46. Aleksandrabul
22. Hoynare	47. Leninakanı
23. Üç pəncə	48. Laçını
24. Lelo	49. Nanuke
25. Sareyi	50. Uzundərə

İndi isə həmin yallılardan bəziləri haqqında oxucularımıza məlumat veririk:

Urfanı – Şərurun Şah yallısıdır. Əzəmət, vüqar, mərdlik, kişilik, hərəkətləri ilə zəngin olduğundan

kişi yallısı adını almışdır. Bu yallını yalnız kişilər ifa edir. Tempinə görə üç hissədən ibarətdir.

Birinci hissədə bir-biri ilə çəçələ barmaqlar vasitəsilə birləşən ifaçılar ağır templi musiqinin müşayiəti ilə sağ ayağın diz bərabərinə qaldırılması ilə yallını başlayırlar. Dörd addımdan sonra (burada nağaranın zərb ritmləri xüsusi nəzərə alınmalıdır) sol ayağın ritmik hərəkəti və sonra sağ ayağın diz bərabərinə qaldırılıb ayağın sola və yenə də yuxarıya qaldırılması ilə tamamlanır.

Vaxta, məkana görə birinci hissə bir neçə dövrəvi hərəkətlə təkrar olunur. (Xatırladaq ki, yallılar yalnız dövrəvi hərəkətlərlə təkrar olunur.)

İkinci hissədə ifaçılar eyni hərəkətlərlə, lakin qolların başdan yuxarı qaldırılması şərti ilə yönlərini içəri çevirməklə, sağ ayaq qabaqda, sol isə ondan arxada, adi rəqs hərəkətləri ilə rəqsi davam etdirirlər. Üçüncü hissədə incə rəqs hərəkəti ritmik addımlarla əvəz olunaraq rəqs tamamlanır.

Gopu – Baharın gəlməsini tərənnüm edən rəqs yallısıdır. Bu yallı eyni zamanda yaz vaxtı durnaların gəlişini də təsvir edir. Yallını qadınlar və kişilər qarışıq ifa edir. Burada ifaçılar biri-birinin əlindən tutmaqla (qollar dirsəkdən 90° bükülməklə əllər bir-birinə daraqlanır) rəqsə başlayır. Bu yallı da üç hissəlidir.

Birinci hissədə sağ ayaq yerində, sol ayaq sağdan bir az irəlidə olmaq şərtilə, ritmik addımla hərəkət başlayır. Musiqiçi hər hansı ifaçının qarşısında durursa o ifaçı hökmən oxumalıdır. Əgər oxumaq bilmirsə musiqiçiyə xələt (nəmər) verməlidir. Həmin ifaçı bir misralıq bənd oxuyur:

*Ay budur gəldi bahar fəsli,
Açılibdır lalə-nərgiz,
Hey, hey balam hey....!
Hey, hey balam, hey, hey, hey balam, hey...!*

Yallıbaşı və ya solo;

Solo:

*Gəlin var qızdan təzə,
Xeyrin olsun bulaq sənin,*

Xor:

Hey, hey balam, hey.....!

Solo:

*Ay duman gəldi bu dağlara,
Kölgə saldı yamaqlara,
“Ay duman gəl-get bu dağlardan
Qoy bağçalar bar eyləsin”
Hey, hey balam, hey....!*

Və ya

*“Ay bulaq, sənin suyun təzə
Qızlar gəlir süzə-süzə
Hey, hey balam hey!.....”*

Mahnı oxunarkən bütün ifaçılar Heyy deyərək oxuyana dəstək olurlar.

İkinci hissədə əllərin vəziyyəti dəyişir. İfaçıların əlləri çeçələ barmaq vasitəsilə birləşərək kişilərin yönləri və üzləri qadınlara çevrilir və incə, zərif rəqslə arxaya hərəkət edilməsi ilə davam edilir.

Üçüncü hissədə əllər yenidən bir-birinə daraqlanır və birinci hissənin hərəkətlərinin iti sürətlə davam etdirilməsi ilə başa çatır.

Tənzərə – Gözəllik, parlaqlıq ifadə edən bu yallını adətən qadınlar ifa edir. İki hissəli rəqs yallısıdır. İfaçılar çeçələ barmaqlarla birləşərək, üç addım-üç addım irəli gedərək sol ayaqlarının ucunu yerə vurur, həmin andan sonra, yenə də sol ayağı irəli atıb bir anlığa onun üzərində durur, üç kiçik addım geriye hərəkət edirlər. İkinci hissə də bir az iti tempə birincinin eynidir.

Bu yallıda qadınlar çoxlu zər-ziba, bər-bəzək vururlar. Yəni ifaçıların geyimi zərli olur və bu geyimin üstündə daş-qaş və köhnə pul düzümləri olur. İfaçılar yallının ritmlərinə uyğun hərəkət etdikcə paltarın üstündəki bəzək əşyaları silkələnir və zurnada çalınan musiqinin ritmi ilə bir uyğunluq, ahəngdarlıq təşkil edir. Yallının adı da məhz buradan götürülmüşdür. **Tənzərə** – yəni yarı zər, yarı bəzək-düzək. Qadınlar qurşaqdan yuxarı zinət əşyaları taxırlar. Bellərinə zərli kəmər bağlayırlar. Şərurun kənd toylarında ən çox ifa edilən yallıdır.

Tello – Bu yallı qız adından irəli gələn mahnı yallısıdır. (Mahnı ilə ifa olunan yallılara Şərurda səs yallısı da deyirlər). Tello yallısı Azərbaycanın bir çox yerlərində ifa olunur. Tempinə görə iki hissədən ibarət olan Tello yallısı, hərəkət ritmlərinə görə ən sadə yallılardan biridir. İfaçılar çeçələ barmaqla əlaqə yaradaraq üç addım irəli, üç kiçik addım geri atmaqla asta tempdən iti tempə keçərək rəqsi davam etdirirlər.

Yallı dünya arenasında.

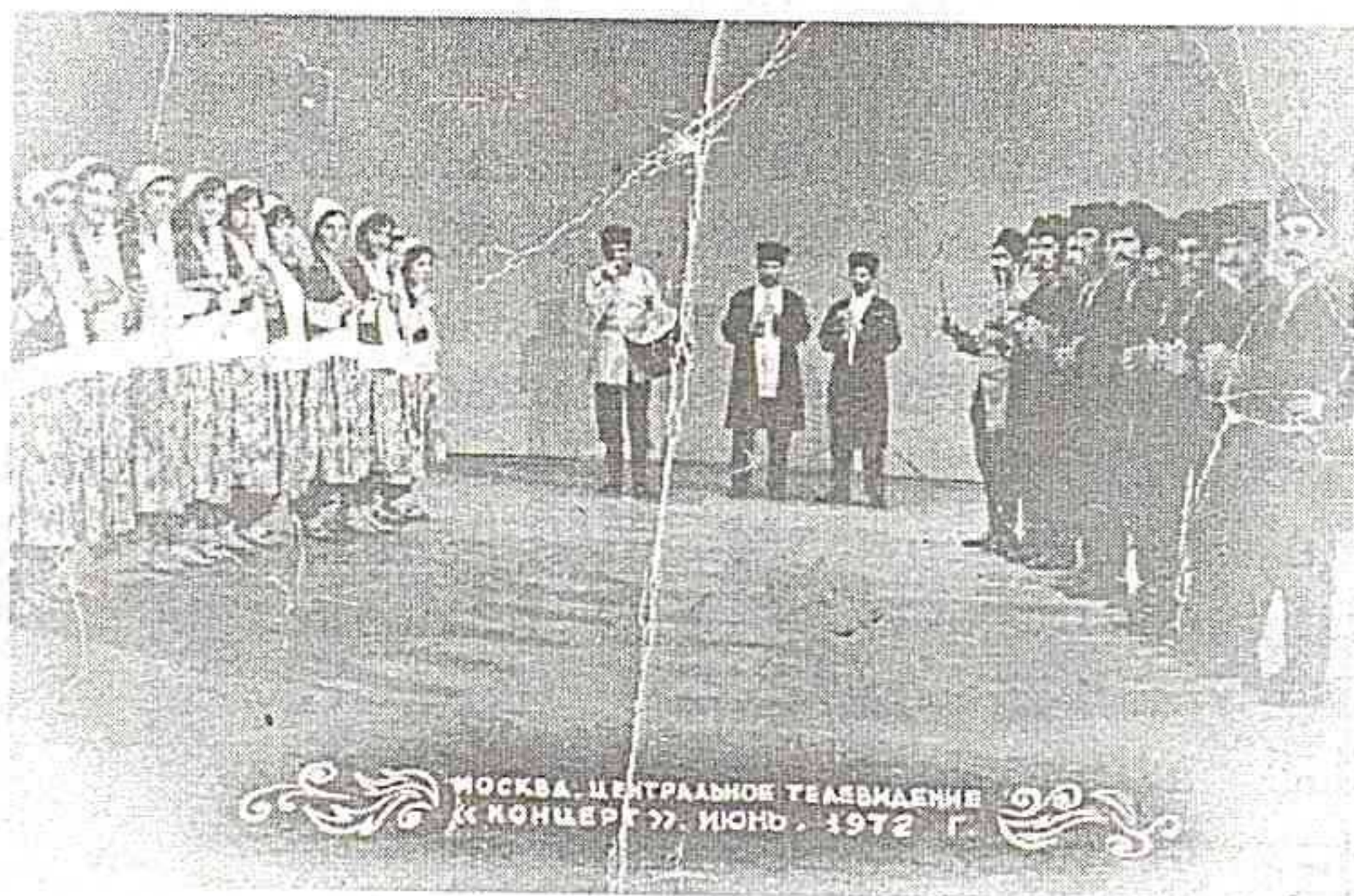
Yallı sujetli şəkildə davam edir. Hər dövrədən sonra yallıbabası estafeti sol tərəfindəki yoldaşına verərək ortaya çıxıb rəqs edir və dəstənin axırından yapışır. Beləliklə bütün üzvlər başçı və ayaqçı rolunu ifa edəndən sonra rəqs başa çatır. Mahnı solo və bütün ifaçıların xoru ilə ifa olunur:

*Araz üstə, buz üstə Tello,
Kabab yanar köz üstə Tello,
Qoy məni öldürsünlər Tello,
Bir alagöz qız üstə Tello.
Arazı ayırdılar Tello,
Su ilə doyurdular Tello,
Mən səndən ayrılmazdım Tello,
Zor ilə ayırdılar Tello. və s.*

Köçəri – Köçəri yaylaq yallısıdır. İki hissəlidir, qarışıq ifa olunur. Azərbaycanın hər yerində olduğu kimi Şərurda da aran, yaylaq zonaları var. Əhalinin maldar hissəsi yayda yaylaqda, qışda aranda yaşayır.

Əhali yaylağa böyük köçlər halında hərəkət edir. Yalının adı “Köçəri” – köçün əri, yəni başçısı ifadəsindən irəli gəlmişdir. Şən və ritmik şəkildə ifa olunan bu rəqsdə iştirakçılar bir-birinin çiyinə qollarını qoymaqla, titrək hərəkətlərlə üç addım irəli, üç kiçik addım geri getməklə aram tempdən iti tempə keçərək rəqsi tamamlayırlar.

Qaladan-qalaya – Bu yallı sujetli və teatrlaşmış tamaşa şəklində ifa olunur. İki hissəlidir. Burada qa-

dın və kişilər ayrı dəstələr halında rəqs edirlər. Qolların dirsəkdən 90° bükülərək əllərin daraqlanması şəklində dəstələr biri-digərinin əksinə olaraq hərəkət edirlər. Bu yallıda qadınlarla kişilərin yumoristik mücadələsi keçirilir. Hər dəstədən bir nəfər ortaya çıxaraq “döyüş”, “güləş”, “akrobatik” hərəkət və s. ilə yarışırırlar. Burada azərbaycanlı kişilərin comərdliyi qabardılır və bütün bu mücadələ, yarışma qadınların “qalibiyyəti” ilə başa çatır.

Dönə – Səs yallısıdır. Mahnı ilə müşayiət olunur. İki hissəlidir. Qarışıq ifa olunur. Birləşmə çeçələ barmaqla olur və hərəkət sağ ayaqdan başlayaraq iki addım irəli atılır, sol ayağın ucu xəfifcə yerə vurulur, əksinə olaraq sağ ayağın dabanı yerə vurulur. İkinci hissə də eyni hərəkətlərlə bir az iti temple başa çatır.

Mahnı solo və xorun ifasında oxunur:

Solo:

Fayton gəlir Şərildən,

Xor:

Ay dönə, dönə, dönə,

Yar bizə sarı dönə.

Solo:

Xəbərin yox şər eldən,

Xor:

Ay dönə, dönə, dönə,

Yar bizə sarı dönə.

Solo:

Tanrım səni saxlasın,

Xor:

Ay dönə, dönə, dönə,

Yar bizə sarı dönə.

Solo:

Şər obadan, şər eldən,

Xor:

Ay dönə, dönə, dönə,

Yar bizə sarı dönə.

Solo:

Fayton gəlir aramnan,

Xor:

Ay dönə, dönə, dönə,

Yar bizə sarı dönə.

Solo:

Xəbərim yox Saramdan,

Xor:

*Ay dönə, dönə, dönə,
Yar bizə sarı dönə.*

Solo:

Hər cəfaya dözərəm,

Xor:

*Ay dönə, dönə, dönə,
Yar bizə sarı dönə.*

Solo:

Əl çəkmərəm yarımından,

Xor:

*Ay dönə, dönə, dönə,
Yar bizə sarı dönə.*

Xorun nəqarəti oxunduğu zaman kişi ifaçılar qollarını başdan yuxarı qaldıraraq 180° dönüb qadınlara üzlərini çevirməsi və yenidən əvvəlki düzülüş formasını alması yallıya xüsusi rəvnəq verir. Rəqsin adı da məhz bu hərəkətdən götürülmüşdür.

Dönə yallısının 1984-cü ildə Ostankino (Moskva) telestudiyasında səsyazması olub.

Dırqo – (dırqoyu) – Qırqovul sözünün təhrif olunmuş formasıdır. Rəqs yallısıdır. Rəqsin cəld ifa olunan hissəsində iştirakçılar quş uçuşunu xatırladan hərəkətlər edirlər. Yalnız kişilər ifa edirlər. İki hissəlidir, qarışıq ifa olunur. Rəqsin hərəkətləri quş uçuşundan başqa Osmanlı türkünün “Zeybək” rəqs hərəkətlərini də xatırladır. İfaçılar möhtəşəm addımlarla aya-

ğın diz bərabəri yuxarı qaldırılması ilə rəqsə başlayır. Üç addım atılır, sağ ayağın dabanı yerə vurulur, ayağın ucu əvvəlcə sağa, sonra sola və yenidən sağa döndərilməklə hərəkət yenidən irəli getməklə davam etdirilir. Ayağın sağa, sola döndərilməsi zamanı ifaçıların “hey-hey” deyə səslənməsi yallını daha əzəmətli edir.

Popiri – Bəzən bu yallıya Arazı da deyirlər. Araz ətrafı kəndlərdə, Çərçiboğan, Arbatan, Qarahəsənli, Tumaslı, İbadullah və s.də daha çox yayıldığı üçün belə adlanır. Rəqs yallısıdır. Ancaq kişilər ifa edir. İfaçılar dairəvi birləşərək tullanış hərəkəti ilə iki addım atdıqdan sonra sağ ayağın dabanını üç dəfə qaldırıb yerə vurmaqla davam edir. Cəld və çevik hərəkətlərlə ifa olunan yallı bir hissəlidir. Hər hansı yallı kompozisiyasının axırına salınır və kompozisiyanın daha möhtəşəm şəkildə başa vurulmasını təmin edir. Mürəkkəb hərəkətlər icra olunarkən (dabanın üç dəfə yerə vurulması) ifaçılar əl çala-çala yerlərində tam bir dövrə fırlanır. Bu isə rəqsin daha şux və çevik görünməsinə səbəb olur.

Xələfi – Rəqs yallısıdır. İki hissəlidir. Burada ifaçılar bir-birinin belindən tutaraq rəqsi davam etdirirlər. Hərəkət sağ ayaqla başlayır, iki addımdan sonra sağ ayağın ucu yerə vurulur və ayaq tam şəkildə yerə basılır. Sonra sol ayağın ucu yerə vurulur, qabağa atılıb yerə basılır və ritmə uyğun olaraq yenidən qaldırılaraq bir zərb anı göydə saxlanılır. Bütün bunlardan sonra hərəkət yenidən sağ ayaqla davam etdirilir.

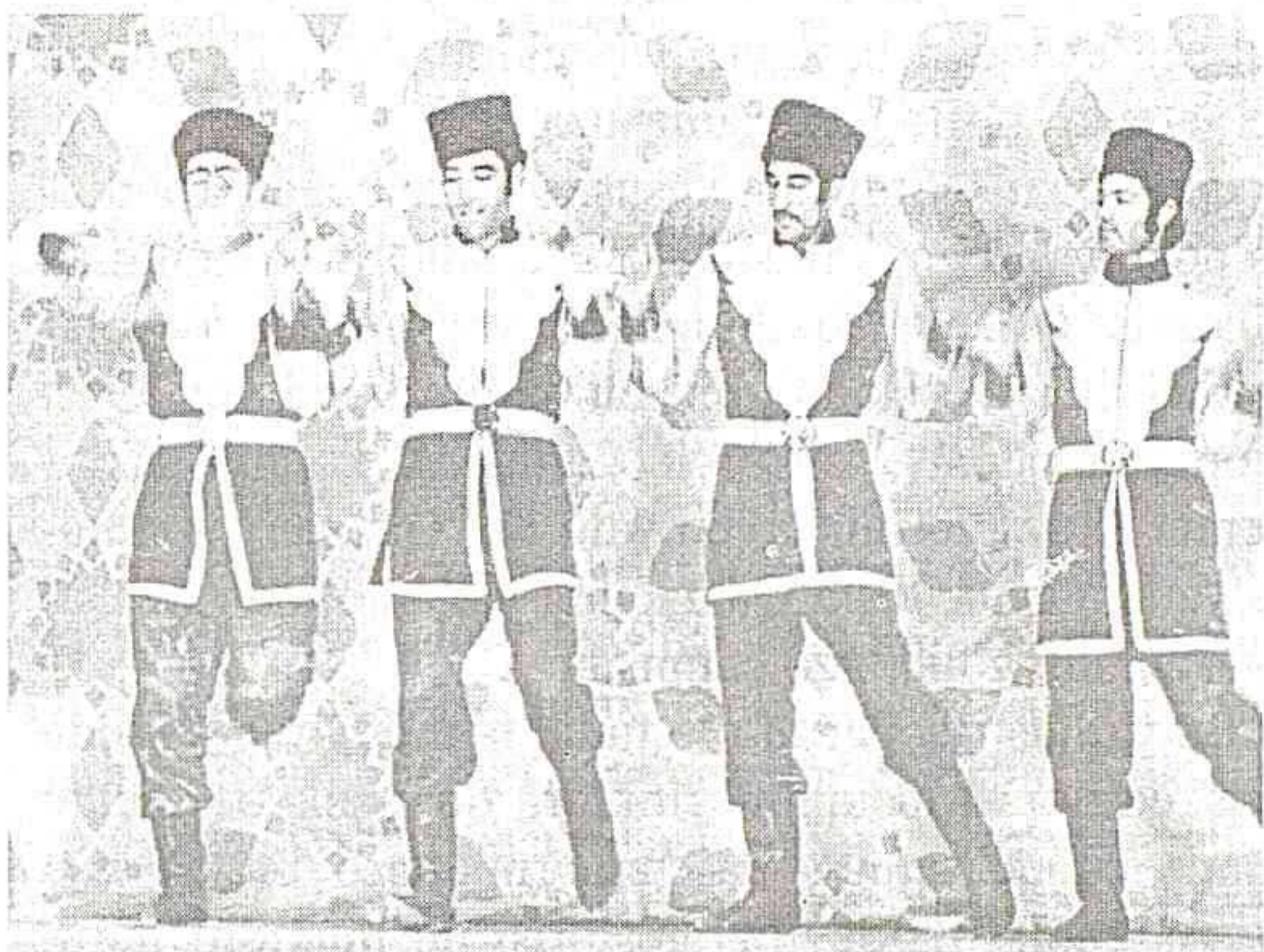
El yallısı – Üç hissəli rəqs yallısıdır. Sadə, lakin xoş ritimli rəqsdır. İki addım irəli, iki kiçik addım geri

hərəkət edilməklə davam etdirilir. Musiqi tempinə görə üç hissəlidir. Lakin bütün hissələrdə hərəkət forması eynidir. İfaçılar bir-biri ilə kiçik barmaq vasitəsilə birləşir. Şərurda ən çox ifa olunan yallıdır.

İrəvani – Qarışıq ifa olunan yallıdır. Ritmik və həzin musiqi ilə ifa olunur. Hərəkət sağ ayaqla başlayır. İki addımdan sonra sol ayağın dabanı yerə qoyulur və irəli (qabağa) əyilir. Sonra sol ayaq qayıdıb yerə qoyulur. Sağ ayağın dabanı yera vurulmaqla sola, yəni geriyyə döndərilir və yenidən sol ayağın ucu içəriyyə, sağınki isə geriyyə çevrilməklə ritmik, mürəkkəb bir hərəkət alınır. Bütün bunlar dörd dəfə təkrar olunur (bu hərəkətlərə görə yallıya dörd ayağı da deyilir).

İkinci hissədə birincidən fərqli olaraq addımların sayı dördə çatdırılır, axırı isə birinci hissənin axırı kimi tamamlanır. Üçüncü hissədə sağ və sol ayağın irəli-geri çevrilməsi yerdən üzülməklə davam etdirilir. Yəni addımların sonunda daban yerə qoyulur, ayaqlar xəfif yerdən aralanır və sağa, sola meyillənir.

Festivalı – Bu yallı Azərbaycanda Sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra yaradılmışdır. Kişi yallısıdır. Bir hissəlidir. İfaçılar bir-birinin belindən tutaraq rəqs edirlər. Hərəkət sağ ayaqdan başlayır, bir-iki addım irəli atıldıqdan sonra sağ ayağın dabanı yerə vurulur. Yerində tullanmaqla sol ayağın dabanı yerə vurulur və bu hərəkət altı dəfə təkrar olunur. Ritmik və mürəkkəb yallı olmaqla xoş əhvali-ruhiyyə yaradır. Festivalı Şərurda ən yeni yallılardan biridir. “Şərur” yallı ansamblının xarici səfərləri zamanı ən çox istifadə olunan yallıdır.

I Ümumittifaq xalq yaradıcılığı festivalında (1977).

Kürdün ağırı – Adındakı “Kürd” ifadəsinə baxmayaraq Şərurda bu yallını ancaq azərbaycanlılar ifa edir. Şərurun kürdlər yaşayan Dərəkənd kəndində isə ifa olunan bir neçə yallı növləri ancaq onların (kürdlərin) özünə məxsusdur. Üç hissəlidir. Sadə hərəkətlidir. Üç addım irəli, üç kiçik addım geriye getməklə rəqs aramla başlayır və iti tempə başa çatır. Şərurda “Tənzərə”, “Gopu”, “Tello”, və s. kimi populyar rəqsdir.

Nurqe-kafei – Bu iki yallı adətən bir yerdə ifa olunur. Ancaq hərəsi ayrı-ayrılıqda bir hissəli yallılardır. Nurqe və Kafei yallısında qadın və kişilər ayrı dəstələr halında rəqs edirlər. Kişilər əl çalır, qadınlar “Nurqe” yallısını ifa edir. Sonra hər iki dəstə birlə-

şərək “Kafei” yallısı ilə rəqsi başa çatdırırlar. Hərəkət sağ ayaqdan başlayır. Üç addım irəli, iki addım geri atmaq şərtilə başa çatdırılır.

Qazı-qazı – Şərurda, xüsusilə Çərçiboğan kəndində populyar oyun yallısıdır. Bu kəndin yaxınlığındakı “Qazxan” adlanan qədim kənd yerinin adı ilə əlaqələndirilir. Deyilənə görə bu qədim kənd yeri Qazı xanın kəndi imiş və Çərçiboğanlılar o kəndin sakinlərinin törəmələridir və bu yallı da “Qazxan” kəndində yaranmışdır. Yəni Qazı xanın yallısı olmuş və Qazı-qazı kimi gəlib bizə çatmışdır.

Bu yallıda ifaçılar əl-ələ tutub tam dövrəvi şəkildə rəqs edirlər. Musiqinin ritmləri dəyişdikcə ifaçılar əlində çubuq tutmuş başçının (nədənsə bu başçıya bəzən “molla”da deyilir) göstərişi ilə müxtəlif hərəkətləri icra edirlər. Bu hərəkətlərə əməl etməyən oyunçu başçı tərəfindən çubuq zərbəsi ilə cəzalandırılır.

Başçı hər hansı hərəkəti edirsə (kiçik tamaşaçıları, uşaqları boyunlarına almaq, yerə uzanıb dilini yerə vurmaq, bir-birinin çiyinə çıxmaq və s.) ifaçılar mütləq onu təqlid etməlidir. Maraqlı burasıdır ki, oyunçular başçının nə hərəkət edəcəyini əvvəlcədən bilmirlər. Bu yallı maraqlı və əyləncəli bir oyun olduğu üçün tamaşaçılar tərəfindən çox böyük maraqla izlənilir.

Qatar məğamı – Bu yallı əsasən rayonun Yengicə kəndində yayılmışdır. Yallını qadınlar və kişilər birlikdə gedrilər. Qatar məğamı yallısını kütləvi yallı adlandırmaq olar. Bu yallıya qadınlı-kişili 40-50, bəzən

də 60-80 nəfər qoşulurdu. Bir neçə dəstə bu yallını qatarlaşıb gedirdilər.

Şərur torpağı öz yallı gedənləri, yallı ustaları ilə məşhurdur.

Biz dedik ki, Şərurda hamı yallı gedir, amma bu ustalar yallı gedərkən ayaq və bədən hərəkətləri ilə digərlərindən fərqlənirlər. Şərurda kənd toyları bu baxımdan daha maraqlı keçir. Elə kəndlər var ki, toyun çox hissəsi yallı getməklə keçir. Qadınli-kişili, uşaqli-böyüklü toya gələnlərin hamısı yallıya qoşulur. İki ya üç dəstə alınır ki, hər dəstənin də ucu-bucağı görsənmişdir. Dəstəbaşını isə yuxarıda dediyimiz kimi bu işdə digərlərindən fərqlənənlər çəkirlər. Dəstələrin düzülüşü durna qatarına bənzəyir. Bəzən bu dəstələr səhv düzəlir, bəzən isə qarışır. Eynən durna qatarı kimi.

Şərurun kəndlərindən, köhnə yallı gedənlərindən aldığı məlumatlara və kitabın yazılması ilə əlaqədar topladığımız məlumatlara əsaslanaraq aşağıda Şərur rayonunda məşhur yallı gedənlərin adlarını veririk:

MƏŞHUR YALLI GEDƏNLƏR

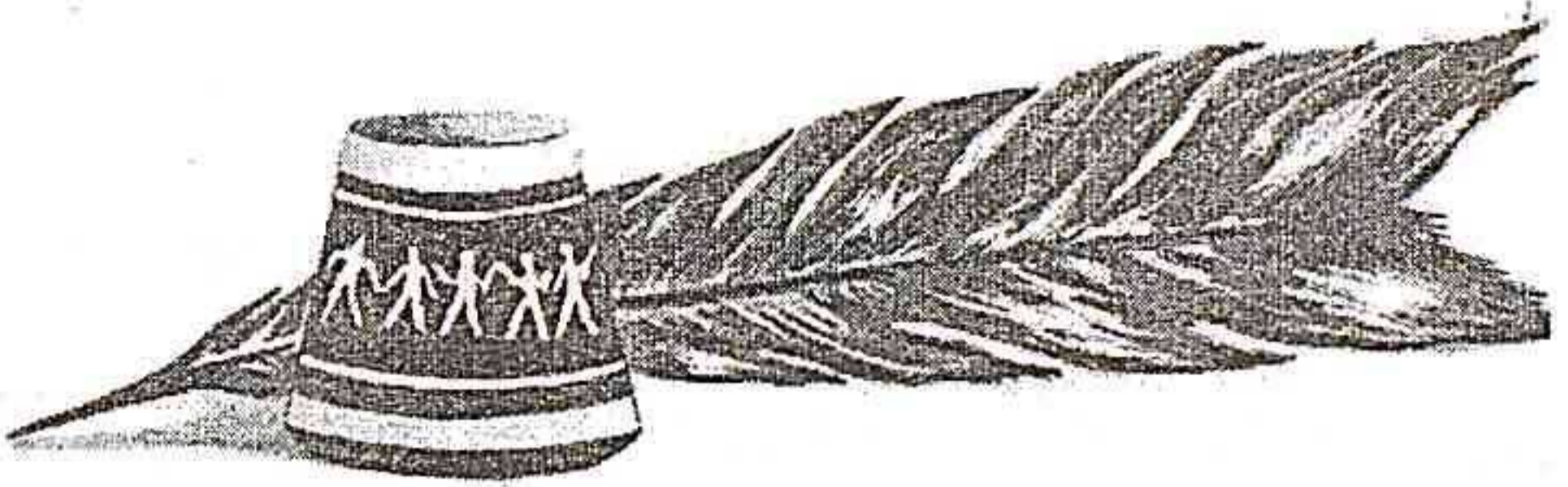
Dünyasını dəyişənlər:

1. Səyyub, Əyyub qardaşları (Abdullayevlər) – Oğlanqala
2. Hədey – Yengicə kəndindən. Yallı ansamblına qoşulan ilk qadın
3. Əli Püştək – Yengicə kəndindən
4. Yəhya Abdullayev – Çomartul kəndindən

5. Ələşrəf Cabbarov – Çərçiboğan kəndindən
6. Qədim Qədimov – Çomartul kəndindən
7. Bəhram Həsənəliyev – Yuxarı Daşarx kəndindən
8. Mikayıl Əliyev – Yuxarı Daşarx kəndindən
9. İsa Əkbərov – Yuxarı Daşarx kəndindən
10. İsa Mustafayev – Çərçiboğan kəndindən
11. Həsən bəy – Yengicə kəndindən

Hazırda yaşayanlar:

1. Cəbrayıl Əliyev – Yuxarı Daşarx kəndindən
2. Azad Ramazanov – Çərçiboğan kəndindən
3. Əli Əsgərov – Şəhriyar kəndi
4. Səttar Əhmədov – “Şərur” yallı ansamblının rəhbəri
5. Mircəfər Seyidov – Xələc
6. Nərminə Məmmədova – Püsyən
7. Rəna Əliyeva – Yengicə kəndindən
8. Yusif Həsənov – Düdəngə
9. Çinar Babayeva – Diyadin
10. Mahmud Seyidov – Qarxun
11. Kəmalə Babayeva – Cəlilabad
12. Hüseyin Cabbarov – Çərçiboğan
13. Bəxtiyar Mehdiyev – Çərçiboğan
14. Şərif Rəhimov – Yengicə
15. Mahmud Piriyeu – Düdəngə

NURANI

Birinci nəsil (yaşlı nəsil)

*Soruşmayın kişilərin yaşını,
Yapışıblar onlar bilək-biləyə,
Bu qocalar yalnız ona bənddirlər,
Nağara səslənə, zurna püləyə.*

(V. Əsrar. "Soruşmayın" şeri)

“NURANI” BU KƏNDƏ YARANMIŞDIR

Naxçıvanın Şərur mahalı bir tərəfdən Kiçik Qafqaz sıra dağları ilə, digər tərəfdən isə Ağrı dağından başlanan Arazboyu sıra dağlarla əhatə olunub. Azərbaycanda yerləşən Kərimbəyli, Alşar, Arbatan, Qarahəsənli, Keşdaz, Çərçiboğan, İbadullah, Vərməziyar, və s. kəndlərin özünə məxsus xüsusi adət-ənənələri var: Çərçiboğan kəndi bu kəndlərin içərisində bir növ yallı mərkəzi kimi tanınmışdır. Şərur mahalında yallıların üç nəslə vardır. Çərçiboğan kəndinin yaşlılardan ibarət “Nurani” yallı ansamblının birinci nəsil hesab olunur. “Nurani” yallı ansamblının fəaliyyəti ancaq Çərçiboğan kəndi ilə bağlıdır. Bu yallı kənd mədəniyyət evində formalaşmışdır. Kəndin adının yaranması da maraqlı variantlarla bağlıdır.

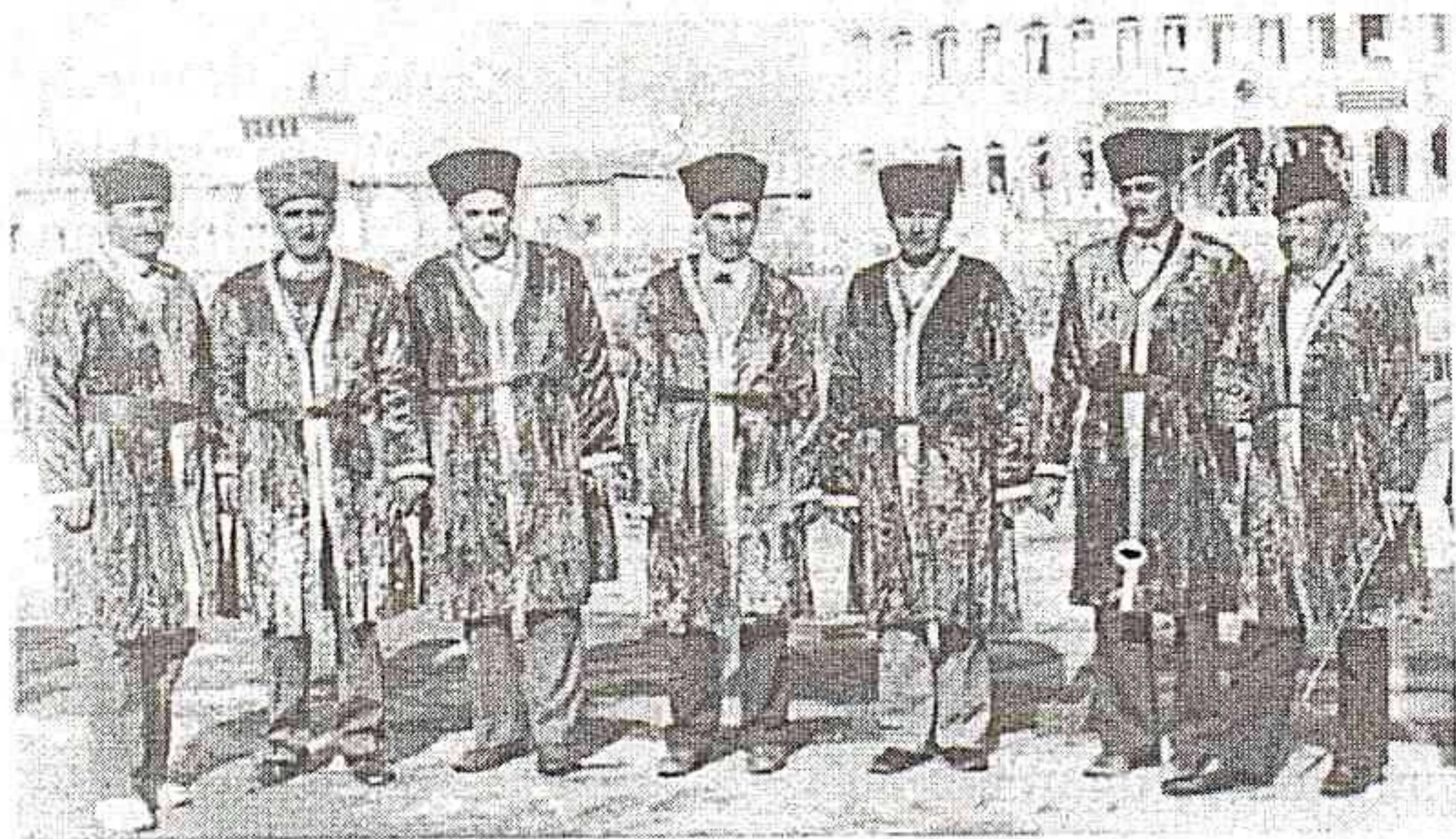
Bir variantla görə bu kəndin adı əslində Carçı Muğan olub. Muğan adı bu yerlərə yad deyil. Hazırda adı gedən kənddən təxminən beş kilometr aralıda Muğanlı kəndi vardır. Bundan başqa “Apardı sellər Saranı” xalq mahnısında deyildiyi kimi;

*“Gedin deyın Xançobana,
Gəlməsin bu il Muğana!...”*

Buradan göründüyün kimi kəndin adı Muğanın carçısı kimi, yəni “Carçı Muğan” adlanıb. Bəlkə də “Saranı sel apardı” deyə car çəkən Muğanın harayından yaranıb bu kəndin adı.

İkinci bir varianta görə bu kəndin adı yenə də çox qədimlərə gedib bağlanır. Deyilənə görə Teymurləng Əlincə qalasını almaq məqsədindən əvvəl qalaya carçılar göndərir. Bundan xəbər tutan yerli əhali Əmir Teymurun carçılarını bu kənddə tutub boğurlar. O vaxtdan da kəndin adı Carçıboğan qalıb və bizə təhrif olunmuş formada Çərçiboğan kimi gəlib çatmışdır.

Onlar üçün yallı - həyatda qalmaq, yaşamaq deməkdir.

«Nurani» yallı ansamblının üzvləri.

Bəli, bu kəndin (Çərçiboğan kəndi) maraqlı adı ilə yanaşı, maraqlı da yallı gedənləri, yallı musiqisini dərinləndən bilənləri var. Bunlardan biri yallıların zurnada ən yaxşı ifaçısı Vəli İsmayılovdur. O, Çərçiboğan kəndində ilk dəfə 1949-cu ildə toy çalıbdır. O vaxtlar

kənd toyları əsasən yallılardan ibarət olurdu. Bu yallıları qadınlar ayrı, kişilər ayrı gedərdilər. Çərçiboğan-da bütün toylar yallı ilə başlanıb, yallı ilə qurtarardı. Aydın məsələdir ki, kənd toyları 3 gün, 3 gecə davam edirdi. Arada iki ya üç rəqsdən, oyun havasından sonra yenidən yallı tutardılar. Hər gecə toy dağılmamışdan əvvəl bir-iki saat yallı gedilər ki, yalnız bu yallılardan sonra toy dağılardı.

Vəli İsmayılovun dediklərindən: 1950-ci ildə Bakıdan Əlibaba Abdullayev gəlmişdi. O, rayon mərkəzindəki mədəniyyət evində bizim yallılara quruluş verirdi. Əlibabanın məşqlərinə rayonda ən yaxşı yallı gedənləri cəlb etmişdik.

Mən zurnada çalırdım. İçimizdə qadın yox idi. O zaman hələ qadınlar kənd toylarında yallı oynamaqlarına baxmayaraq, mədəniyyət evində təşkil olunmuş ansamblə gəlmirdilər. İndiki kimi yadımdadı-Oğlanqala kəndindən Əyyub və Səyyub qardaşları, Yengicədən Əli Püştək, Çomartuldan Yəhya Abdullayev, Çərçiboğandan Ələşrəf Cabbarov, yenə də Çomartuldan Qədim Qədimov ansamblin tərkibində idilər və yallı getməkdə hamıdan seçilirdilər. Sonralar ilk olaraq rayonun ən böyük kəndlərindən biri olan Yengicədən Hədey adında bir qadın bu tərkibə qoşuldu.

Çərçiboğan kəndinin "Nurani" yallı ansamblı ayrı-ayrı vaxtlarda yallının bir çox musiqi ifaçılarını yetişdirmişdir. Zurna ifaçılarından Vəli İsmayılov, onun qardaşı Hüseyin İsmayılov, Nəsrullah İsmayılov, yallının nağara çalanlarından Ələkbər Məmmədov, İsa Əliyev, İsabala Mustafayev, Aydın Cabbarov, Mamoş Əsgərov (qarmon) kimi ifaçılar "Nurani" yallı ansam-

blının tarixində daim yaddaşlarda qalacaqlar. Aydın Cabbarov bu gün də ansamblın ritmlərini yaşadır.

Çərçiboğan kəndinin 90%-i yallı getməyi bacarır, bir sözlə yallı ilə bağılıdır. Bu 90 %-dən əksəriyyəti “Nurani” ansamblının üzvləri olmuşlar. Onların bir çoxu artıq dünyasını dəyişib. Yallıdan, “Nurani” ansamblından söz düşəndə onların adı həmişə hörmətlə yad edilir:

1. Mustafayev İsabala – (nağara)
2. Nəcəfov Musa - Əməkdar mədəniyyət işçisi
3. Mehdiyev Nəcəf
4. Mehdiyev Hüseyn
5. Novruzov Ələsgər
6. Məmmədov Kamil
7. Mahmudov Fərəməz
8. Cabbarov Həmid
9. Cabbarov Zülfüqar
10. Süleymanov Əli
11. İsmayılov Nəsrullah
12. Məmmədov Ələkbər – (nağara)
13. İsmayılov Nəsrullah – (zurna) və s.

“Nurani” ansamblı yaşlı nəsil olduğundan həmişə orta nəsil olan “Şərur” yallısına və uşaq yallılarına örnək olmuşdur. Axı biz dedik ki, bu yallıların hamısı Şərur yallıları adı altında fəaliyyət göstərir. “Nurani” ansamblının üzvlərinin əksəriyyəti cavan vaxtlarında orta nəsil sayılan “Şərur” ansamblının tərkibində çıxış etmişlər. Yaşlandıqdan sonra onlar ənənəyə sadıq

qalaraq "Nurani" ansamblına bütün varlıqları ilə bağlanmışlar.

Çərçiboğan kənd mədəniyyət evində formalaşmış ərsəyə çatan "Nurani" yallı ansamblı yaşlı nəslin bir-

«Nurani» ansamblı professional səhnədə.

liyinin rəmzidir. Bu adət-ənənə tədricən orta nəslə və cavan nəslə keçir.

Bu gün "Nurani" yallı ansamblının üzvlərindən bəziləri:

1. Zamanov Elbəyi
2. Quliyev Abbasqulu
3. Ramazanov Azad
4. İsmayilov Vəli – (zurna)
5. İsmayilov Hüseyn – (zurna)
6. Cabbarov Hüseyn
7. Nəbiyev Hüseyn

8. Ələkbərov Həbib və s. yaşına görə və başqa səbəblərə görə yallı getməsələr də bu adamlar yeri gəldikcə öz köməklərini yallıdan əsirgəmirlər.

“Nurani” yaşlı nəsildən təşkil edilərək 1980-ci ildən etibarən tam bir ansambl şəklində çıxışlar etməyə başlayır. Ansamblın təşkilində, formalaşmasında və davamlı inkişafında Çərçiboğan Kənd mədəniyyət evinin müdiri Bəxtiyar Mehdiyevin və mədəniyyət evinin uzun müddət bədii rəhbəri olmuş Bahaddin Əsgərovun xidmətlərini xüsusilə qeyd etmək yerinə düşərdi. Onların hər ikisi bu gün də “Nurani” yallı ansamblına rəhbərlik edirlər. Onların birgə səyi nəticəsində yaşlılardan ibarət bu folklor ansamblının 20-yə qədər daimi üzvü vardır. Bu üzvlərin yaş həddi 54-76 yaş arasındadır:

1. Zamanov Müştəba – 1929-cu il təvəllüdü
2. Hüseyinov Zahid – 1934-cü il təvəllüdü
3. Məmmədov Ələsgər – 1932-ci il təvəllüdü
4. Əsgərov Bahaddin – 1927-ci il təvəllüdü (“Nurani”nin bədii rəhbəri)
5. Ramazanov Vəli – 1931-ci il təvəllüdü
6. Cabbarov Abbasqulu – 1933-cü il təvəllüdü
7. Nəcəfov Zalı – 1936-cı il təvəllüdü
8. Həsənov Kamil – 1933-cü il təvəllüdü
9. Əliyev Şahbaz – 1939-cu il təvəllüdü
10. Süleymanov Eldar – 1950-ci il təvəllüdü
11. Həsənov Əziz – 1935-ci il təvəllüdü
12. Əsgərov Ələsgər – 1947-ci il təvəllüdü (pəhləvan)

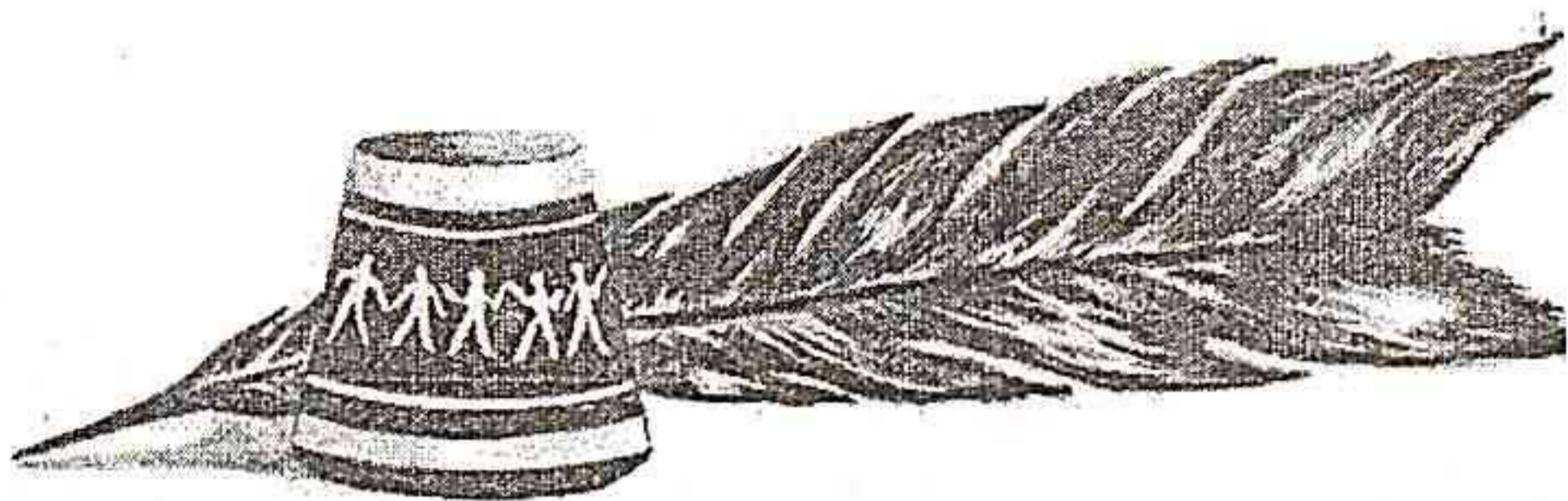
13. Cabbarov Aydın – 1945-ci il təvəllüdü (nağara)
14. Cabbarov Sabir – 1937-ci il təvəllüdü
15. Ələkbərov Həbib – 1950-ci il təvəllüdü
16. Məmmədov Yarəli – 1928-ci il təvəllüdü
17. İsmayılov Vəli – 1933-cü il təvəllüdü (zurna)
18. Mehdiyev Bəxtiyar – “Nurani” nin rəhbəri.

Nurani folklor yallı ansamblı bir neçə xarici ölkədə olub. Moskvada mərkəzi televiziya ilə ansamblın ayrıca konsert proqramı olmuşdur.

“Yaşlı nəsli”in nümayəndələrindən biri də hazırda rayonun Dəmirçi kəndində yaşayan Məmməd Ya-

qubovdur. Məmməd kişi 1957-ci ildən yallı gedir. O, eyni zamanda yallıda tulum çalıb. Məmməd kişi tulum sənətini bu gün də davam etdirir. Azərbaycan gənclərinin 2-ci festivalının təşkilat komitəsinin fərmanı ilə ona laureat adı verilib və medalla təltif olunub. Yallı ilə Moskvada və Almaniyada olub.

ŞƏRUR YALLISI

İkinci nəsil (orta nəsil)

*Çox qədimdir onsuz da,
Hər bir daşı Şərurun.
Tamam olur payızda
Səksən yaşı "Şərur"un.*

ŞƏRUR TOYU

Azərbaycanın dilbər güşəsi olan Naxçıvan Muxtar Respublikasının kəndlərində xalqımızın keçmişi ilə bağlı çox qədim adətlərimiz bu gün də yaşayır. Şərur rayonunun bütün kəndlərində yallı folklor nümunəsi bu gün də öz ahəngini, ritmini, birliyini təravətlə saxlayır.

Yallı Şərur kəndlərinin bir qayda olaraq hamısında gedilir. Yallı həmişə kənd toylarında axırda gedilir. Bir anlığa təsəvvür edin ki, Şərurun hər hansı bir kəndində toy mərasimində iştirak edirsiniz. Müşahidə etdikləriniz aşağıdakı qaydada olacaq:

Bağlı-bağatlı bir kənd həyətində mağar (ətrafı dairəvi şəkildə oturacaqlar düzəldilmiş oynayanlar üçün meydan) təşkil edilmişdir. Qız-gəlin, arvad-uşaq həyətdə qaynaşır. Mağardan bir az aralı bağın bir küncündə ocağın üstündə sıra ilə qazanlar asılmışdır. Xörək bişirməkdə təcrübəsi olan 4-5 nəfər kişi və qadın bu qazanlara nəzarət edir, toyun xörəyini hazırlayırlar (toylarda adətən bir neçə xörək bişirilir). Bu dörd-beş nəfərdən biri-yəni xörək bişirməkdə daha çox təcrübəlisi aşpaz olur. O birilər isə onun köməkçiləridir.

Bir tərəfdə özlərinə bəzək-düzək vermiş 5-6 nəfər gənc qız hərdən kimisə göstərir, öz aralarında nəsə

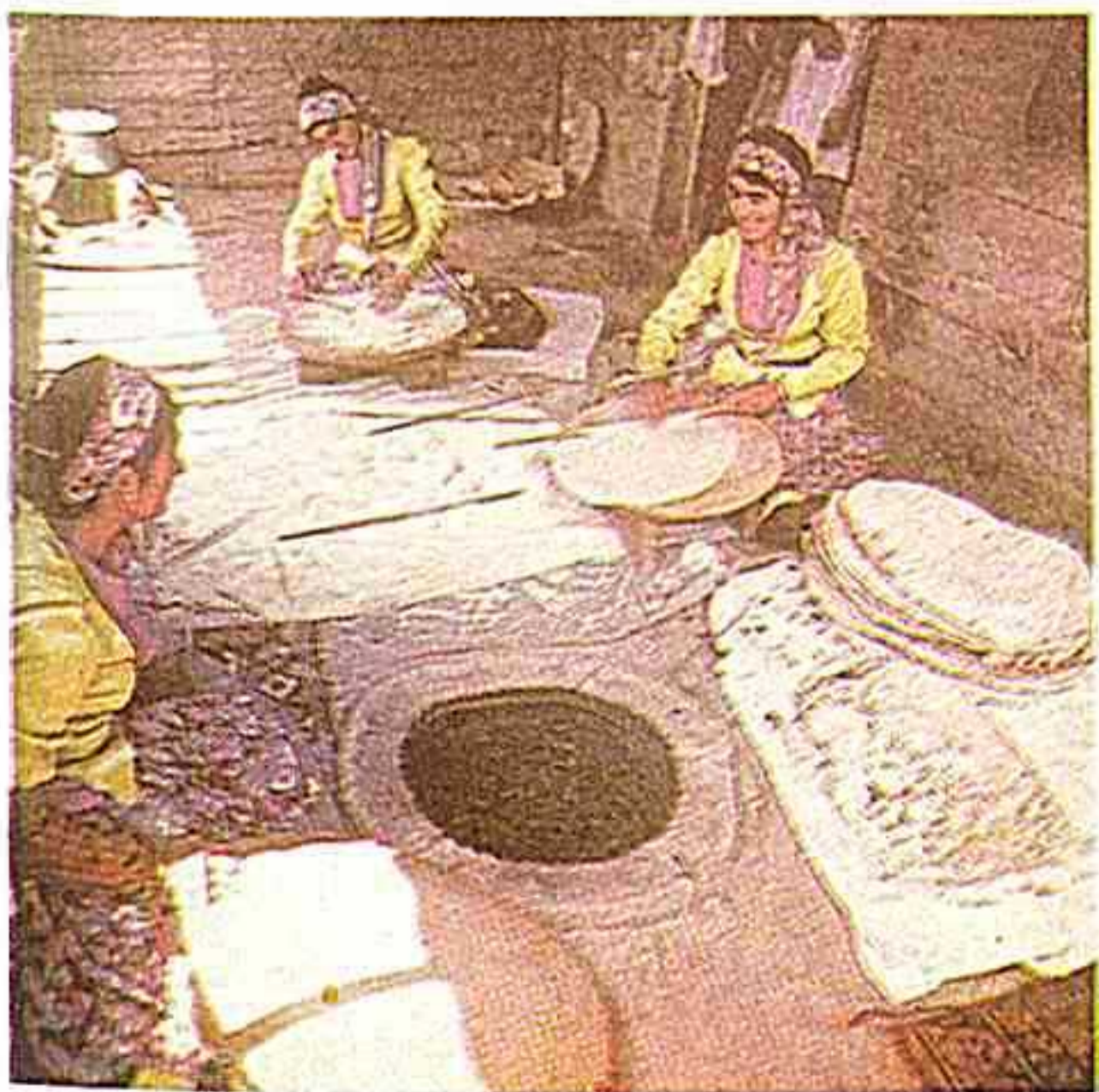
pıçıl-daşıb gülürlər. Onlar deyəsən hamıya nəzər yetirir, başı işə qarışanların hərəkətlərini öz istədikləri kimi yozub gülürlər. Camaatdan bir az kənarda iki gənc oğlan özlərini söhbət edən kimi göstərir. Onlar deyəsən hər ikisi Naxçıvanda institutda oxuyurlar. Əyani oxuduqlarından kənddə az olurlar. Böyüyüb ərsəyə çatmış qızları seyr etmək onlar üçün maraqlıdır. Oğlanlardan birinin əlində siqaret yanır. O, siqareti bəzən bir əlindən o birisinə alır, bəzən dodaqlarına yaxınlaşdırır və yenə barmaqlarının arasında oynadarkən siqaret qırılır. Məlum olur ki, siqaret çəkən deyil. Yəqin fors üçün belə edir.

Bəyin bacıları ortalıqda əldən-ayaqdan gedirlər. Heç bir şey onların diqqətindən yayınmır. Bəy isə hələlik ortalıqda yoxdur. O, hardasa toy həyətindən kənardə bir qohumun və ya bir qonşunun evində öz tay-tuşu, öz yoldaşları ilə bir xəlvətə çəkiliblər. Burada onlar hər yerdən və hər şeydən söhbət edə bilirlər. Lakin söhbətlərin əvvəli və axırı bəyə hörmət və izzət əlaməti kimi qiymətləndirilir. Bəy sağdışın və soldışın nəzarəti altında olur. Onlar icazə vermədikləri hərəkəti bəy edə bilməz və o özünü çox ağır aparır. Onu nə vaxt dəvət etsələr, onda ortalığa gəlir və kənd camaatı sanki, birinci dəfə görürmüş kimi ona baxırlar. Bəyi sağdışın, soldışın nəzarəti altında oynadıb gedirlər. Toy qurtarana qədər bəyi bir neçə dəfə oynamağa çağıra bilirlər.

Mağarın (toyun) ortasında oynayanlara baxmaq da olduqca maraqlı olur. Hələ toy təzə başlayanda yallı tutulur. Qadın-uşaq, arvad-kişi qarışıq yallı dəstəsindən yapışırlar. Uzun bir dəstə düzəlir. Kənar yerdən

Tənzərə yallısı

Şərur yallısı Mömünə xatın məqbərəsinin yanında

Yalı YAP-ın 10 illik yubileyində (Şərur)

**Yalı
stanbulda**

gəlmiş adama bu yallı dəstəsi çox qəribə gəlir. Ona görə ki, müxtəlif yaş qruplarına məxsus bu dəstəyə sanki, bir baletmeyster əli dəyib, sanki bu dəstə məşq edəndən sonra ortalığa düşüb yallı gedir. Ayaqlar hamısı bərabər formada hərəkət etdirilir. Bir rəqs müəllimi gözü ilə baxanda inanmırsan ki, bunlar hamısı təsadüfən, elə buradaca bu dəstəyə qoşulub yallı gedirlər.

Toy şənliyi davam edir. Bir də görürsən kimisi öz qohum-əqrəbasını ortalığa salıb onları oynadır, əllərinə şabaş verir. Onlar oynayıb yorulduqdan sonra həmin siqaret çəkən oğlan öz qohumu olan iki gənc qızı oynamağa dəvət edir. Qızlarla nə isə pıçıldaşır, yəqin deyir ki, onun istədiyi qızı dəvət etsinlər. Oğlanın qohumu olan bu qızlar tərəddüd edirlər. Çünki, qızın qardaşı da buradadır, qorxurlar dalaşma düşə bilər. Nəhayət oğlan öz fikrində israr edir. Qızların biri gedib oğlanın istədiyi qızı oynamağa çağırır. Kənardan bütün bunları seyr edən qız hazırmış kimi o dəqiqə ortalığa düşür. Oğlan qızların üçünə də şabaş verib ortalıqdan çıxır, meydanı qızlara buraxır. Bütün bu işlər toybabasının (əlində çubuq, toyu idarə edən) nəzarəti altında olur.

Musiqi qurtarandan sonra kimsə yeni oyun havası çalınmasını toybabasından xahiş edir. Qara zurnanın zil səsi ağır Şahsevəni havası ilə ətrafa yayılır. Meydana kənddə bir ağsaqqal kimi çox böyük hörməti olan Bəhram kişi düşür. O, əvvəl bir az məzəli hərəkətlərlə musiqinin ritminə uyğun rəqs edir.

Yer-yerdən qız-gəlinlər onun ömür-gün yoldaşı Zəhra arvadı səsləyirlər. Bu ağbirçəklə ağsaqqalı

kənddə hamı sevir. Çünki onların hamıya yaxşılığı keçib. Cavan ailələrin hansı birində söz-sav olurdusa Bəhram kişi və Zəhra arvad o işi yoluna qoyardılar.

Qız-gəlinlər təkidlə Zəhra arvadı ortalığa salırlar. Onların oynamağına cavanlar maraqla baxardılar. Beləcə toy məclisi davam edir. Arada bir yallı gedilir. Əsas yallıların ifası isə gecə toy məclisi dağılmamışdan qabaq olur. Ən maraqlı məqam toyun axırında, yəni yallılar başlarkən olur. İki-üç saat davam edən yallıları seyr etməyə dəyər. Meydana ilk olaraq kənddə yallı getməsi ilə və dəstə başı çəkməsi ilə məşhur olan Cəbrayıl kişi öz başının dəstə ilə düşür. Cəbrayıl kişi ilə yallı gedənlərlə heç kim ayaqlaşa bilməz. Onlar öz işlərini yaxşı bilirlər. Cəbrayıl kişi olduqca cəld və çevikdir. O bütün yallıları qəribə bir məharətlə ifa edir. Dəstənin başında, əlində yaylıq çökür, qalxır, cəld və məzəli hərəkətlərlə tamaşaçıları valeh edirdi.

Ortadakı dəstə iki dövrə vurandan sonra meydanda gənclərdən ibarət ayrı bir dəstə yallı tutur. Bu iki dəstə sanki öz məharətlərini göstərməkdən ötrü yarışdırlar. Ortaya bu zaman yallı getməsi ilə tanınan Cəbrayıl kişinin bacısı Tamam xala çıxır.

O, qadınları dəvət edir. Yalnız qadınlardan ibarət dəstə ilə o biri iki dəstənin tən ortasına girirlər. Üç böyük dəstədə mağarın ortasında 60-80 nəfərə yaxın adamlar yallı gedirdilər. Bu vaxt hamı iştirakçıya çevrilir. Kənardan durub bu mənzərəni seyr edənlərin sayı 20-30 nəfər ancaq olar. Bax, Şərur kəndlərində toyları, bu toylarda gedilən yallılarımızı bu cür yaşadırlar. Mən yalnız böyüyüb boya-başa çatdığım Yuxarı Daşarx kəndindəki yeniyetmə vaxtlarımda hafi-

zəmdə qalan bir toy mərasimi haqda danışdım. Şərurun bütün kəndlərində toy şənlikləri və orada ifa olunan yallılar bundan da maraqlı olur.

KÖVRƏK BİR XATİRƏ

Ümummilli liderimiz Heydər Əliyev bir çox xüsusiyyətlərinə görə əvəzolunmaz idi. Onun hamını öz dilində danışdırmaq, tərəfmüqabili dinləmək qabiliyyəti var idi. O, Azərbaycanın bütün bölgələrinə, bu bölgələrdə yaşayan insanların xarakterinə xüsusiyyətinə, məişətinə tam bələd idi. Heydər Əliyev yeraltı, yerüstü sərvətləri və zəngin təbiəti olan Azərbaycanın zəngin xarakterli, zəngin bilikli rəhbəri, ağısaqqalı idi.

Bü böyük insan Şərur rayonuna da, onun kəndlərinin adət-ənənələrinə də yaxından bələd idi. “Şərur yallısı” onun çox sevdiyi kollektivlərindən idi. Elə bir dövlət tədbiri yox idi ki, bədii hissədə iştirak etmək üçün yallı dəvət almasın.

1981-ci ildə “Şərur” yallı kollektivi XXIII qurultayın bədii hissəsində iştirak edirdi. Bizimlə bərabər Azərbaycanın digər zonalarından – Salyandan “Cəngi” zurnaçalanlar ansamblı, Şəkiddən “Zorxana”, Masallıdan “Halay”, Ağdaşdan, Lənkərandan və başqa rayonlardan kollektivlər iştirak edirdi. Konsert proqramının axırında bu kollektivlərin hamısının iştirakı ilə yadda qalan gül buketi qurulmuşdu. Bədii hissənin sonunda, yəni konsert proqramı qurtaranda Şərur yallısı səhnədə, kollektiv rəhbərləri və tək-tək ifaçılar

öndə, kollektivlər isə arxada durmuşdu. Zeynəb Xanlarova, İslam Rzayev, Baba Mirzəyev, Həbil Əliyev, Şəbnəm Tapdıq və s. tanınmış incəsənət adamları həmin konsertdə iştirak edirdilər. Əminə xanım Dilbazi də bizim yallıya quruluş verdiyi üçün bizimlə idi. Yanaşı durmuşduq.

Xatırladım ki, mən rayon mədəniyyət sarayının direktoru işləyirdim və Şərur kollektivlərinin rəhbəri kimi getmişdim. Naxçıvan mədəniyyət nazirinin müavini Sveta xanım Qibləliyeva da bizimlə getmişdi. Şərurdan Yengicə kənd mədəniyyət evinin uşaq yallısı rayon mədəniyyət evinin “Şərur”, Çərçiboğan kənd mədəniyyət evinin yaşlılardan ibarət “Nurani” yallı kollektivləri iştirak edirdilər.

Heydər Əliyev Moskvadan qurultaya gəlmiş Sovet İKP MK-nın nümayəndəsi ilə səhnəyə qalxdı. Maestro Niyazinin və sarayın direktoru Kərim Kərimovun hazırladığı bədii hissə o zaman Mərkəzi Komitənin birinci katibi olan Heydər Əliyevin çox xoşuna gəlmişdi. Konsertin bədii rəhbəri Niyazi bir-bir bizi təqdim edirdi. Əminə xanımla görüşdükdə konsertdəki rəqslərin quruluşuna görə təşəkkür etdi. Maestro məni təqdim edəndə (Şərur yallı kollektivlərinin rəhbəri kimi) əlimi sıxdı, qonağa rus dilində nə isə demək istəyirdi və birdən mənə baxaraq dedi: “Dayan, dayan, mən Arpaçaya gəlmişdim...Sən...” Mənim gözlərim doldu: “Bəli yoldaş Əliyev, onda Arpaçay tikintisində mədəniyyət evinin direktoru idim” – deyə dilləndim və Heydər Əliyevin qeyri-adi yaddaşı haqqında deyilənlərin əyani şahidi oldum. (İki il əvvəl Heydər Əliyev Arpaçay tikintisində gəlmişdi. Əvvəlcə

tikinti mədəniyyət evində Arpaçay tikintisinin vəziyyəti və gələcək işlər barədə rəsmi iclas oldu. Sonra isə konsert oldu. Bakıdan Sara Qədimova və Əbülfəz Əliyev başda olmaqla böyük konsert briqadası gəlmişdi.) Həmin gün mən səhər saat 11-dən axşam saat 17-dək mədəniyyət evinin direktoru olduğumdan, rəsmi və bədii hissələrin təşkilatçısı kimi Heydər Əliyevlə ünsiyyətdə oldum. Məni tanıdığına görə və yəqin ki, Şərur yallılarının çıxışı xoşuna gəldiyindən mənim yanımda o, sıradakıların hamısından çox dayandı. Sonra isə üzünü qonağa tutub dedi:

– Bu yallıya ki sən baxdın, burada üç nəsil vardır. Qocalar, orta nəsil və uşaqlar. Bizim xalq folklorumuz olan yallı nəsildən-nəsilə ötürülür. Yallı, Azərbaycanda ancaq Naxçıvana, onun Şərur rayonuna məxsusdur. Düzdür, siz burada gördünüz üç nəslin nümayəndələrini. Ancaq onlar burada proqramdan kənara çıxıb bilmirlər. İnşallah, sən bir də gələndə mən səni apararam Şərura. Orada adi kollektivin də toylarının birində olarıq. Görərsən ki, uşaqlar, yaşlı qadınlar, kişilər hamısı necə yallı gedirlər. Bax, onda görəcəksən ki, Şərur yallısı nədir.

Mən özümü saxlaya bilməyib kövrəldim. O, bunu görüb əlini çiynimə vurub güldü və: “Qonağı gətirib əsl kənd toyu ilə tanış edərik.” – deyə qonağa sarı çöndü : “Gələcəksən?”... Sonra fidanlardan (Yengicə uşaq yallısının üzvlərindən) bir qızı qucağına aldı, oxşayıb yerə qoydu. “Mən Respublika Mərkəzi Komitəsinin birinci katibinin bir rayonun yallı folklor kollektivinin haqqında belə incəliklərə toxunaraq izahına heyran qaldım. Uzun müddət mədəniyyət işçisi

olmağım ilə yanaşı yallı haqqında maraqlanır, tədqiqat işi aparıram. Buna baxmayaraq 5-6 cümlə ilə yallının haradın qidalandığını, kimə məxsusluğunu və bu xalq folklorunun qədimliyini bildirən izahı heç kimdən eşitməmişdim. Mən bir daha əmin oldum ki, heç bir mədəniyyət işçisi qısa şəkildə yallıya belə gözəl izahlı məlumat verə bilməzdi. Ümummilli liderimiz hələ o zaman yallını əsl düzgün qiymətini vermişdir.”

“ŞƏRUR YALLISI”NIN DÜNƏNİ, BU GÜNÜ VƏ SABAHİ

Dünəni

Şərur yallısı 1924-cü ildə yaradılmışdır. 1936-cı ildə səhnəyə qədəm qoymuşdur. Yəni artıq bir ansambl şəklində məşqləri keçirilir və o zamankı Noraşen (Şərur) rayonunun kəndlərində çıxışlar etməyə başlamışdır. Hələ ilk vaxtlar ansamblın təşkilində qadın yox idi. Həmin illərdə ansambl “Staxanov kolxozçularının rəqs ansamblı” adı altında fəaliyyət göstərirdi. Bu ansamblın səsi-sorağı Muxtar Respublikadan kənara – Bakı şəhərinə də gedib çıxır.

Azərbaycanın dahi bəstəkarı Üzeyir bəy Hacıbəyov yallı kollektivi ilə maraqlanır. Böyük sənətkar sonralar bu kollektivlə daim təmasda olmuş, ansambl ilə öz köməyini əsirgəməmişdir.

Əldə olunan məlumatlara görə ansamblın ilk tərkibi 6 (altı) nəfərdən ibarət olub: Rayonun Oğlanqala kəndindən Səyyub və Əyyub Abdullayev qardaşları, Yengicə kəndindən Əli Püşkək, Çomartul kəndindən

Yəhya Abdullayev və Qədim Qədimov, Çərçiboğan kəndindən Ələşrəf Cabbarov. Sonra isə ilk dəfə olaraq Yengicə kəndindən Hədəy adında bir qadın, sonra isə Həsənbəy və Əli Abbasov ansamblın tərkibinə qoşulurlar. Daha sonra Çərçiboğan kəndindən Vəli İsmayılov və Bahaddin Əsgərov yallı ansamblına qoşulurlar. Sonralar ansamblı yeni üzvlərin cəlb edilməsində bu şəxslərin böyük rolu olur. İllər keçdikcə yallı folklor kollektivi öz sıralarını artırır, daimi məşqlərini keçirir, püxtələşir və repertuarını artırır. Nəhayət 1937-ci ildə yallını Moskvada keçiriləcək Azərbaycan ədəbiyyatı və incəsənəti dekadasına dəvət edirlər. Bu dəvət “Şərur Yallı”nın Respublikadan kənara ilk səfəri idi. Bu səfərdə yallı ansamblı SSRİ Ali Soveti Rəyasət heyətinin fəxri fərmanına layiq görülür. Yallı özünü təsdiq etdikcə ansamblı dövlət qayğısı artmağa başlayır. Naxçıvanın ucqar rayonundakı bu ansamblı, daha doğrusu yallılara Bakının marağı daha da artır. Artıq Respublikanın paytaxtından yallı folklor kollektivinə səhnə texnikasına yiyələnmək, ayaq, baş hərəkətlərinin dinamik şəkildə qurulmasını öyrətmək üçün baletmeysterlər, rəqs ustaları gəlməyə başladı. 1950-ci ildə ilk dəfə olaraq Əlibaba Abdullayev Şərura gəlir. Ansamblın məşqlərini keçirərək onu gələcək səfərlərə hazırlayır. Əlibaba Abdullayevdən sonra Azərbaycanın görkəmli rəqqasəsi, xalq artisti Əminə xanım Dilbazi Şərura gəlir. Nadir rəqs hərəkətləri ilə zəngin olan Şərur yallıları öz sənətinin ustası olan rəqqasəni məftun edir. 1972-ci ildə “Şərur” xalq yallı ansamblı Almanya Demokratik Respublikasında keçiriləcək Ümumdünya folklor

rəqsləri festivalında iştirak etmək üçün dəvət aldı. Əminə xanım Dilbazi kollektivlə ciddi məşğul olmağa başladı. Artıq ansamblın tərkibi çoxalmış, yeni fəal üzvlər cəlb olunmuşdur:

Azad Ramazanov, Əli Əsgərov, Mais Hüseynov, Vasif İbrahimov, Rəna Əliyeva, İsa Mustafayev, Mir Mahmud Seyidov, Çinar Babayeva, Kəmalə Babayeva, Hüseyn Nəbiyev, Tərifə Əsədova, Yusif Həsənov, Nərminə Məmmədova və başqaları ansamblın fəal üzvünə çevrilmişdilər.

Yallıları tulumda Məmməd Yaqubov (Dəmirçi), zurnada Hatəm Məmmədov (Qarxun) və Nəsrullah İsmayılov (Çərçiboğan kəndi), nağarada isə Eldar Nəcəfov (Yengicə) ifa edirdilər.

Adı çəkilən festivalda “Şərur yallısı” SSRİ-ni təmsil edərək festivalın laureatı adını aldı. Həmin ili kollektiv Azərbaycan SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin fəxri fərmanına layiq görüldü. Ölkəmizə beynəlxalq festivalın laureatı kimi qayıdan ansambl elə həmin vaxt Moskva televiziyasına dəvət edilir və burada kollektivin çıxışları lentə yazılaraq Ümumittifaq tamaşaçularına göstərilir. 1974-cü ildə Naxçıvan MR-in 50 illik yubileyi münasibətilə keçirilən şənliklərdə folklor iştirakına görə ansamblı Naxçıvan MR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin fəxri fərmanı ilə təltif olunur.

Yallı ansamblı 1977-ci ildə Moskvada keçirilən əməkçilərin birinci Ümumittifaq xalq yaradıcılığı festivalında iştirak edir və laureat adını alır. Yallının 33 nəfər üzvünün hər birinə kiçik qızıl medal verilir. Ansamblın özünə isə böyük qızıl medal verilir.

Yallının adı-sanı getdikcə artmağa başlayır. Ansambl Respublikadan kənarda hətta dünyada belə tanınmağa başlayır.

Bütün dünyada tanınan bu yallı kollektivi 1980-ci ildə Macarıstan xalq Respublikasında keçirilən Azər-

“Şərur yallısı” Keçəldağ yaylağında ferma işçiləri arasında.

baycan Respublikasının xalq təsərrüfatı nailiyyətləri sərgisində iştirak edir. Sərginin açılış konsertində iştirak edən yallı, Macarıstanın Debreşen, Budapeşt, Solpok, Balaton-frend və bir çox başqa şəhərlərində çıxış etmişdir. Sərgidə yallı, Beynəlxalq Əlaqələr Cəmiyyətinin keçici vimpelinə layiq görülmüşdür:

1. Hatəm Məmmədov – zurnaçalan
2. Kamil Babayev – dəmkeş
3. Eldar Nəcəfov – nağaraçalan
4. Əli Əsgərov
5. Nərminə Məmmədova
6. Bayram Zaxarov

7. Çinar Babayeva
8. Əmanət Cavadova
9. Kimya Babayeva
10. Mircəfər Seyidov
11. Səttar Əhmədov
12. Hüseyin Cabbarov

Naxçıvan MR Mədəniyyət Naziri Rəşid Qazıbəyov yallıya rəhbərlik edirdi.

1984-cü ildə isə yallı yeni səfər ərəfəsindədir. Bakıdan baletmeysterlər gəlir. Onlar yeni repertuarla ansamblın məşqlərini keçirirlər. “Şərur Yallısı” zəngin bir programla 1984-cü ildə Polşa Respublikasında keçirilən XI Beynəlxalq folklor festivalında iştirak edir və festivalın laureatı adını alır. Bu festivalda Almaniya, Amerikadan, İngiltərədən, Macarıstandan, Yunanıstandan, Urugvaydan, Hollandiyadan, Monqolustandan və Azərbaycanından rəqs qrupları dəvət olunmuşdu. Festival Polşanın Zelenaya Qora şəhərində çox səfali bir yerdə keçirildi.

1. Səttar Əhmədov
2. Mircəfər Həsənov
3. Mirələkbər Seyidov
4. Rövşən Məmmədov
5. Məmməd Piriyeu
6. Nərminə Məmmədova
7. Bəyim Sadiqova
8. Kimya Babayeva
9. Sədaqət Fərəcova
10. Nərminə Seyidova

11. Güllər Qasımova

12. Məhərrəm Orucov və başqaları Azərbaycan folkloruna rəğbət qazandırdılar. Roza Cəlilova, əməkdar artist Aliyə Ramazanova, muğam ustaları Alim Qasimov, Yaqut Abdullayeva yallının tərkibində iştirak edirdilər. Sultan Məmmədov (rayon mədəniyyət şöbəsinin müdiri) yallının rəhbəri kimi getmişdi.

1996-cı ildə isə Türkiyənin "Qurtuluş bayramı" şərəfinə İsgəndərun şəhərində bayram şənlikləri keçirildi. Bu şənliklərdə iştirak etmək üçün "Şərur yallısı" da dəvət almışdı. Səttar Əhmədov, Kimya Babayeva, Mircəfər Həsənov, Sədaqət Fərəcova, Sevil Əliyeva, Bəxtiyar Mehdiyev, Bəxtiyar Tahirov, musiqçilərdən; Ruslan Cəlilov (pianoçu), Çingiz Məmmədov (klarnet), Yaşar Həsənov (nağara), Kamal Babayev (zurna), Aqşin Babayev (aparıcı) kimi bu şənliklərdə iştirak etmişlər.

Rayon mədəniyyət evinin "Şərur" xalq yallı ansamblı orta nəslin nümayəndəsi hesab edilir. Bu ansambl uşaqları və yaşlı nəslə öz ətrafında birləşdirir. 1965-1975-ci illəri "Şərur" yallısının inkişaf dövrü hesab etmək olar. Bu on ildə kollektivin repertuarı daha da zənginləşmiş, tərkibinə yeni-yeni üzvlər daxil olmuşdur:

1. İsabala Mustafayev
2. Musa Nəcəfov
3. Azad Ramazanov
4. Əli Əsgərov
5. Vasif İbrahimov

6. Nərminə Məmmədova
7. Kəmalə Babayeva
8. Tünzalə Babayeva
9. Tərifə Əsədova
10. Hüseyin Cabbarov
11. Səfər Qəhrəmanov
12. Hüseyin Nəbiyev
13. Həbib Ələkbərov
14. Güllər Qasımova
15. Çinar Babayeva
16. Yusif Həsənov
17. Rəna Əliyeva
18. Şərəf Məmmədova
19. Mir Mahmud Seyidov
20. Bəyim Sadıqova
21. Səttar Əhmədov
22. Kamil Babayev – (zurna)
23. Hatəm Məmmədov – (zurna)
24. Eldar Nəcəfov – (nağara)
25. Məmməd Yaqubov – (tulum)
26. İsgəndər Əliyev – (nağara)

İsabala Mustafayev nağarada yallı ritmlərini ifa etməklə yanaşı bəzən yallının dəstəbaşını da çəkirdi. Bu dövrü yallının çiçəklənən dövrü hesab etmək olar. Bu dövrdə kollektivin repertuarı daha da zənginləşmişdir:

“Dönə”, “Tənzərə”, “Urfanı”, “Qazı-qazı”, “Xələfi”, “Popiri”, “Tello”, “Festivalı”, “Tirməşalı”, “Qənimö”, “Baharı”, “İki ayağı”, “Gopu” yallıları təzədən

işlənib bütöv bir şəkildə ansamblın repertuarının əsasını təşkil edirdi.

Əminə xanım Dilbazi tez-tez Şərura gəlir, ardıcıl olaraq məşqlər keçirirdi. O, yallının, ansamblın rəqs texnikasına yiyələnməsinə yardımçı olmuş, kollektivin dünya tamaşaçıları qarşısında rəngarəng quruluşda çıxışını tənzimləmişdir.

Şərur yallılarının əksəriyyətində həm oyun, həm oxuma, həm zarafat, həm də bayatı var. “Tirməşalı” yallısında olduğu kimi:

*Əzizim Naxçıvana,
Yol gedir Naxçıvana.
Şərurum bir tamaşa,
İndi gəl Naxçıvana.*

*Əziziyəm üzündə,
Qara xal var üzündə
Ellər cənnət yaradıb,
Bizim Şərur düzündə.*

*Leyli canım hey-hey,
Tirmə Şalım hey-hey.*

Oxuma ilə gedilən yallılarda solo hissəni əsasən yallının üzvləri – Vahid Əliyev və Kimya Babayeva oxuyurdular. Şərur yallısını uzun müddət qara zurnada Kamil Babayev, Hatəm Məmmədov və nağarada (çomaqla) İsabala Mustafayev ifa etmişlər. Allah onlara qəni-qəni rəhmət eyləsin. Yallılarımızda çomaqla nağara çalmaq əsasən Eldar Nəcəfovun adı ilə bağ-

lıdır. O, zurna çalanlardan həm Kamil Babayevlə, həm Hatəm Məmmədovla, həm də onlardan sonra yallıların qara zurnada ifaçıları İsa Mirzəyev, Nağı Maqsudov, Nəsrullah İsmayılov və Kamal Babayevlə işləmişdir.

Bu günü (2000-ci ildən bu tərəfə)

Qədim Naxçıvan torpağının “Şərur” yallı ansamblının bu günündən söhbət açıyıqsa mütləq qeyd olunmalıdır ki:

1. “Şərur” yallı ansamblı artıq bu gün özünü bir xalq folklor kollektivi kimi təsdiq etmişdir.

2. Nəinki təkcə “Şərur” yallı ansamblı, hətta Naxçıvanın Şərur rayonu bütövlükdə bu gün yallıların beşiyi, məskəni kimi tanınır. Çünki Azərbaycanın elə bir bölgəsi yoxdur ki, buradakı qədər yallı növü olsun, buradakı qədər yallı gedilsin. Bu rayonda yallıların 50-yə qədər yallı növünün gedilməsi, özü də uşaq-böyük, qadın-kişi, əhalinin 90%-nin bu yallıları gedə bilməsi adi haldır. Ona görə də yallılar adi kənd toylarının, şənliklərinin şahı sayılır.

3. Azərbaycanın rəqs ustalarının demək olar ki, hamısı yallı ansamblı ilə işləmişlər. Ona görə də ayrı-ayrı vaxtlarda ansamblın üzvlərinin tərkibi dəyişilsə də həmin sənətkarların dəsti-xətti ansamblın üzərində qalmaqdadır.

4. Ansambl bu gün formalaşmış bir xalq kollektivi kimi neçə-neçə xarici ölkələrdə müxtəlif tədbirlərdə iştirak edərək Azərbaycanımızı tanıtmışdır.

2001-ci ildə Misir Ərəb Respublikasında XII beynəlxalq folklor festivalında iştirak edən “Şərur” yal-

lısı dünyanın bir çox ölkələrindən gəlmiş folklor kollektivlərinin içərisində xüsusilə fərqlənmişdir. Bu festivalda Mcarıstan, Afrika ölkələri, Amerika, İngiltərə, Hollandiya, Norveç, Almaniya, Çexoslovakiya, Ukrayna, Qazaxıstan rəqs kollektivləri iştirak edirdilər.

18 Avqustdan 05 Sentyabradək davam edən bu səfərdə “Şərur” yallısının aşağıdakı üzvləri iştirak etmişdilər:

1. Sultan Məmmədov (kollektivin rəhbəri)
2. Teymur Abdullayev
3. Səttar Əhmədov
4. Kimya Babayeva
5. İsgəndər Əliyev – (nağara)
6. Bəxtiyar Mehdiyev
7. Ölkə İsmayılova
8. Bəxtiyar Tahirov
9. Sədaqət Fərəcova
10. Rəqsanə Salahova
11. Sevil Əliyeva
12. Müşfiqə Tarverdiyeva
13. Xuraman Tarverdiyeva
14. Kamal Babayev – (zurna)
15. Çingiz Məmmədov – (klarnet)
16. Yaşar Həsənov – (nağara)
17. Fəxrəddin Kərimov
18. Məhərrəm Əliyev
19. Cabir Hacıyev – (Naxçıvan Dövlət filarmoniyasının solisti)

20. Kəklik Novruzova – (Naxçıvan Dövlət filarmo-
niyasının solisti)

21. Ələsgər Mirzəyev – (zurna)

Yallı xarici ölkələrdə keçirilən tədbirlərə, festival-
lara dəvət aldıqca daha da ruhlanır, kollektivin məsu-
liyyəti artırdı. Bu məsuliyyəti dərk edən mədəniyyət
şöbəsinin rəhbərliyi və həmçinin kollektiv üzvləri
repertuarı zənginləşdirir, müntəzəm məşqlər keçirir
və ən əsası da odur ki, kollektivin, yallının tərkibinə
yeni-yeni üzvlər qəbul edilirdi. Yeni üzvlərin qəbul
edilməsində bəzən problemlər üzə çıxırdı. Belə ki,
yeni qəbul olunan oğlan və ya qız birinci növbədə
yallıların hərəkətlərini dəqiq mənimsəməli, ikinci
növbədə isə xarici gərəkəmdə hündür, ucaboy və gö-
zəl olmalı idi. Bütün bunlar bu günkü dövrün tələ-
bindən irəli gəlirdi. Çünki seçilən bu iştirakçılar ta-
maşaçılar qarşısında və əsasən də dünya ölkələrinin
tamaşaçıları qarşısında çıxış edəcəkdilər.

Məhz ona görə də son zamanlar ansamblın təрки-
binə seçilmiş:

1. Qənbərova Zülfüyyə Musa qızı
2. Nəsirova Afidə Əhməd qızı
3. Mustafayeva Sveta Sabir qızı
4. Novruzov Mürsəl Heydər oğlu
5. İbrahimov Həsən İbrahim oğlu
6. Əhmədov Əhməd Ural oğlu
7. Arzumanov Elçin Sultan oğlu
8. Cavadova İlkanə Şücaət qızı

bu qayda ilə yallının tərkibinə daxil edilmişdilər.

Xalqımızın tarixini, mədəniyyətini, adət və ənənələrini özündə əks etdirən yallılar bu gün də bir folklor nümunəsi kimi doğma yurdumuzu dünya ölkələri arasında təbliğ edir. 2002-ci ildə “Şərur” yallısı qardaş Türkiyə dövlətinin İstanbul şəhərində qastrol səfərində olmuşdur. Mən özüm də bir yallı tədqiqatçısı, bir jurnalist kimi bu səfərdə iştirak etmişdim. “Şərur” yallısı dünya ölkələrinin çoxunu gəzmişdir. Yallının hər bir səfərində çox maraqlı təəssüratlar olmuşdur. İstanbul səfərində iştirak etdiyim üçün öz təəssüratlarımı oxucularla bölüşmək yerinə düşərdi...

“ŞƏRUR YALLISI” İSTANBULDA

Qardaş Türkiyənin İstanbul şəhərinin böyük bölgələrindən biri olan Pendikdə keçirilən dördüncü mədəniyyət və incəsənət günlərinə “Şərur” yallısı da dəvət almışdı. “Yaz şənlikləri” başlığı altında bu tədbirlərin keçirilməsi iyunun 9-16-sı arasında (2002-ci il) nəzərdə tutulmuşdu. Pendik kaymakamının, bələdiyyəsinin və Pendik folklor xalq təhsil mərkəzinin (Pefhem) birgə təşkil etdiyi bu festivalda Türkiyənin müxtəlif kollektivləri ilə yanaşı, qonşuluqda yerləşən 4 ölkədən də folklor kollektivləri dəvət olunmuşdu.

Mərmərə dənizinin Pendikə doğru uzanan körfəzinin sahilində təşkil edilmiş bu tədbir pendiklilərin əsl sevincinə səbəb olmuşdu. Təkcə pendiklilər deyil, Qoca İstanbulun başqa bölgələrindən axışıb buraya gələn qonaqlar və yerli sakinlər bir həftə ərzində hə-

yatlarının ən xoş günlərini yaşadılar. Tədbirin açılışında dəvət olunmuş kollektivlərin hər birinin ayrılıqda təqdimatı olur və həmin kollektiv çıxış edirdi. Azərbaycanlı gəlmiş “Şərur yallısı” haqqında və Azərbaycanımız haqqında türk qardaşlarımız xoş sözlər dedilər. Sonra Azərbaycan konsulluğunun İstanbuldakı nümayəndəsi Elmira xanım Mahmudova çıxış etdi. “Bir millət, iki dövlət” olan qardaş türk xalqına Azərbaycanın salamlarını yetirdi. Mərmərə sahilində açıq havada səhnəyə çıxan Azərbaycan qrupunu pendiklilər başqalarına nisbətən daha rəğbətlə qarşıladılar.

“Şərur yallısı” bu səfərə xüsusi zəngin repertuarla getmişdi. Tam bir məzmun təşkil edən “Qaladan-Qalaya”, “Tanzərə”, “Festivalı” yallıları pendiklilərin böyük marağına səbəb oldu. Ancaq oğlanların gedə bildiyi mürəkkəb ayaq hərəkətlərindən ibarət olan “Urfanı” yallısını tamaşaçılar dönə-dönə alqışladılar. 8 gün ərzində davam edən proqramda Azərbaycan üçün hər gün ayrılmış 15 dəqiqəlik çıxış sonradan artırılıb 25 dəqiqə edildi. Bu da Azərbaycan qrupunun “Şərur yallısı”nın rəngarəng proqramının yerli sakinlərin daha çox xoşuna gəldiyini sübut edir. Naxçıvan dövlət filarmoniyasının solisti Kəklik Novruzovanın yallının quruluşunda ifa etdiyi milli solo rəqsləri ümumi görünüşə daha da gözəllik verirdi.

**Şərur yallısının
İstanbulda aldığı
ödül və bayraq**

**Oğlanlardan ibarət
uşaq yallısı yenidən
tikilmiş Mədəniyyət
Sarayının həyətində**

**Şərur yallısı yenidən tikilmiş
Mədəniyyət Sarayının məşq otağında**

Şərur yallısı rayon zəhmətkeşləri qarşısında

*Naxçıvan Filarmoniyasının solisti K. Novruzova
(«Son dakika» qəzetindən, Pendik bölgəsi, İstanbul).*

Pendikdə iyun ayının 9-dan 16-na qədər keçirilən mədəniyyət və incəsənət günlərində bizimlə bərabər Bolqarıstan Smolyan, KKTC (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyyəti), Sancak Bölgəsi Novipazar, Bolqarıstan Samnu və Türkiyənin özündən folklor qrupları, fərdi nömrələr tək-tək ifaçılar, Türkiyənin sənət adamları iştirak edirdilər. Dəvət olunan kollektivlərin hamısı "Qızıl ay"ın Pendikdə olan düşərgəsində qaldı. Kollektivlər konsertə qədərki boş vaxtlarını

olduqca səmərəli keçirirdilər, bir-birlərinin folkloru, musiqisi ilə yaxından tanış olurdular. Bəzən də qarışıb birlikdə, Azərbaycan, Bolqarıstan, Türk və digər xalqların musiqisini ifa edirdilər. Yaxşı demişlər ki, musiqinin sərhədi yoxdur, onu tərcüməsiz, filansız bütün dünya başa düşür. Mənim “Şərur yallısı” ensiklopedik kitabım da Azərbaycan qrupundan hədiyyə olaraq oradakı kollektivlərə verildi.

Mən öz kollektivimizlə qürur duyurdum. Birincisi ona görə ki, “Şərur yallısı” Azərbaycanı təmsil edirdi, ikincisi ona görə ki, kollektivin hər bir üzvü bu məsuliyyəti, yəni Azərbaycanı təmsil etmə məsuliyyətini daimi öz üzərində hiss edirdi. ətrafdakılara öz nümunəvi davranışlarını, vətənpərvərlik hisslərini, birliklərini və ən əsası öz milli istedadlarını aşıluyurdular. Yallının musiqi ifaçıları zurnada Kamal Babayev və Ələsgər Mirzəyev, nağarada Yaşar Həsənov və İsgəndər Əliyev öz məharətləri ilə digər kollektivlər arasında nüfuz qazanmışdılar. Maraqlı orasıdır ki, rayon mədəniyyət şöbəsinin müdir müavini Teymur Abdullayev səfərdə kollektivin ümumi rəhbəri kimi getməklə yanaşı, solo mahnılar və solo rəqslər zamanı qarmonda ifa edirdi. Vahidlə, Kimya uzun müddətdir mədəniyyət sahəsində çalışırlar. Onların yallının quruluşunda solo mahnıları və duetləri pendiklilər tərəfindən maraqla qarşılandı. Məhərrəm Əliyevin ifa etdiyi milli musiqi alətimiz olan tar başqa ölkələrdən gələn kollektivlər arasında maraq hissi doğururdu. Onlar yaxınlaşıb əllərini tara vurur və tar haqqında bizim söylədiklərimizi maraqla dinləyirdilər. “Şərur yallı” kollektivinin Mərmərə dənizi sahilində təşkil

etdiyi proqramın aparıcısı Aqşin Babayevin təmiz türkcədə söylədiyi Azərbaycanla Türkiyənin dostluğuna aid olan şeirlər tamaşaçıları heyran etmişdi. “Şərur yallısı”nın bədii rəhbəri Səttar Əhmədov gündəlik çıxışlardan qabaq düşərgədə məşqlər keçirir, ansamblın axşam olacaq konserti üçün hazırlıq işləri görürdü. Bir sözlə kollektivin hamısı bir məqsədə xidmət edirdi – Yaxşı çıxışlar etmək, Azərbaycanın adını daha da yüksəklərə qaldırmaq.

Mən də öz növbəmdə Mərmərə dənizinin sahilində keçirilən mədəniyyət və incəsənət günlərinə aid bir şeir yazdım. Şeir türk tamaşaçıları başa düşsün deyə onların tələffüz etdiyi formada yazıldı...

*Dördüncüsü düzənlənən,
Etkili yaz günləri.
Pendikli kardeşlerin,
Kültür-sanat günləri!..*

*Həp bizləri topladı,
Cəm etdi bir araya.
Marmaradan atladı,
Müzik səsi dünyaya!..*

*Hörmətli Pendiklilər,
Hörmətli kaymakamım,
Hörmətli bələdiyyəm,
Pefhem başkanım!..*

*Çok zahmetle tikdiniz,
Kültür-sanat ocağın.*

*Pendikde yüceltdiniz,
Dost ellərin bayrağın!..*

*Burda çalib-çağırın,
Türkün kızı-oğludur.
Türkiyə - Azərbaycan,
Kerdeşlik simboludur!..*

Bir daha yada salım ki, şer türk tamaşaçıları qarşısında oxunduğu kimi verilib. Bələdiyyənin çox xoşuna gəldiyi üçün şeri alıb götürdülər. Dedilər qəzetdə çıxaracaqlar.

“Yallı” İstanbulda, Mərmərə dənizinin sahilində keçirilən mədəniyyət və incəsənət günlərindən Azərbaycanımızın gerbini və bayrağını əks etdirən bir ödüllə, mükafatla doğma Naxçıvanımıza dönmüşdü. Yallının nailiyyətlərini saymaqla qurtarmaz. Bu nailiyyətlərlə yallı Şərur rayonuna, onun mədəniyyətinə, Muxtar Respublikamıza, doğma Azərbaycanımıza və hətta Sovetlər birliyi zamanı nəhəng Sovetlər ölkəsinə öz folkloru ilə baş ucalığı gətirmişdir.

Orta nəsil sayılan rayon mədəniyyət evinin “Şərur yallısı”nın möhtəşəmliyi ondadır ki, bu ansambl uşaq yallısının və yaşlı olan “Nurani” yallısının dayaq mərkəzi, istinad nöqtəsidir. Çünki, uşaqlar, fidanlar yallı məktəbini öyrənir, təkmilləşir, böyüyüb yeniyetmə həddinə çatdıqda Şərur ansamblına daxil olur. Yaşlaşanda isə ya yallıdan kənarlaşır, ya da “Nurani” ansamblının daxilində çıxış edir. Uşaqlardan və “Nurani”dən fərqli olaraq “Şərur yallısı” öz tərkibinə həmişə yaxşıların yaxşısını daxil etməyə çalışır. Bu gün

“Şərur” yallı ansamblının üzvləri boyuna, gözəlliyinə və xarici görkəminə görə seçilib təşkil edilmişdir. Aşağıda iştirakçılar və onların ansamblda fəaliyyət müddəti göstərilir:

1. Əhmədov Səttar – 33
2. Mircəfər Həsənov – 28
3. Babayeva Kimya – 25
4. Seyidov Mirələkbər – 28
5. Fərəcova Sədaqət – 20
6. Mehdiyev Bəxtiyar – 28
7. Əliyeva Sevil – 10
8. Rüstəmov Tofiq – 15
9. İsmayılova Ölkə – 12
10. Əhmədov Əhməd – 5
11. Tarverdiyeva Müşfiqə – 9
12. Arzumanov Elçin – 5
13. Qənbərova Ülviyyə – 10
14. Novruzov Mürsəl – 2
15. Mustafayeva Sveta – 2
16. İbrahimov Həsən – 3
17. Tarverdiyeva Xuraman – 10
18. Qənbərova Zülfiyyə – 2
19. Nəsirova Afidə – 2
20. Cavadova İlkanə – 4
21. Əliyev İsgəndər – 15 (nağara)
22. Həsənov Yaşar – 15 (nağara)
23. Babayev Kamal – 34 (zurna)
24. Mirzəyev Ələsgər – 10 (zurna)
25. Əliyeva Yeganə – 2
26. Həsənova Balaxanım – 1

27. Paşayeva Ülviyyə – 8
28. Əliyeva Kamilə – 2
29. Maqsudov Nağı – 35 (zurna)
30. Cabbarov Aydın – 30 (nağara)

Yuxarıda adları göstərilənlər hazırda “Şərur yallısı”nın ən fəal üzvləridir.

Sabahı

Azərbaycan xalqının çox gözəl mədəni adətləri, ənənələri, xalq sənəti, oyunları, musiqisi vardır ki, bu da xalqın zəngin folkloru, nadir xalq yaradıcılığına malik olmasına əyani sübutdur. Azərbaycanın ayrılmaz bir parçası olan Naxçıvanımızın da qədimliyindən, nadir folklor incilərindən, dünya şöhrətli nadir sənətkarlarından söz açmağa ehtiyac yoxdur. Ona görə ki, bizim söhbətimiz yallılarımız və onların gələcəyi haqqındadır. Bu gün Azərbaycanda yallının mövcud olduğu, təbliğ olunduğu yer qədim Naxçıvan torpağıdır, Naxçıvanın Şərur rayonu yallıların beşiyi sayılmaqla Sədərək və yeni yaradılmış Kəngərli rayonudur. Çox maraqlı da olsa bu gün Naxçıvan torpağında, onun adları çəkilən rayonlarında 50-yə qədər yallı növünü adi kənd toylarında sadə, zəhmətkeş kənd adamları – uşaqlar, qadınlar, kişilər – yaşından asılı olmayaraq gedə bilir. Elə bir xalq folkloru, elə bir qədim adət-ənənə yoxdur ki, belə bir kütləviliklə adamların qanına işləsin. Bu böyük bir işdir. Bu gün “Şərur yallısı”nın hər bir üzvü böyük bir sənətkardır. Yallılarımızı nağarada çomaqla, zurnada, tulumda ifa edən hər bir musiqçinin bu gün əvəzi yoxdur. Böyük

**ŞƏRUR YALLI ANSAMBLİNİN
BUGÜNKÜ ÜZVLƏRİ**

Səttar Əhmədov

Sevil Əliyeva

**Mirələkbər
Seyidov**

**Ölkə
İsmayılova**

**Tofik
Rüstəmov**

Sveta Mustafayeva

Mürsəl Novruzov

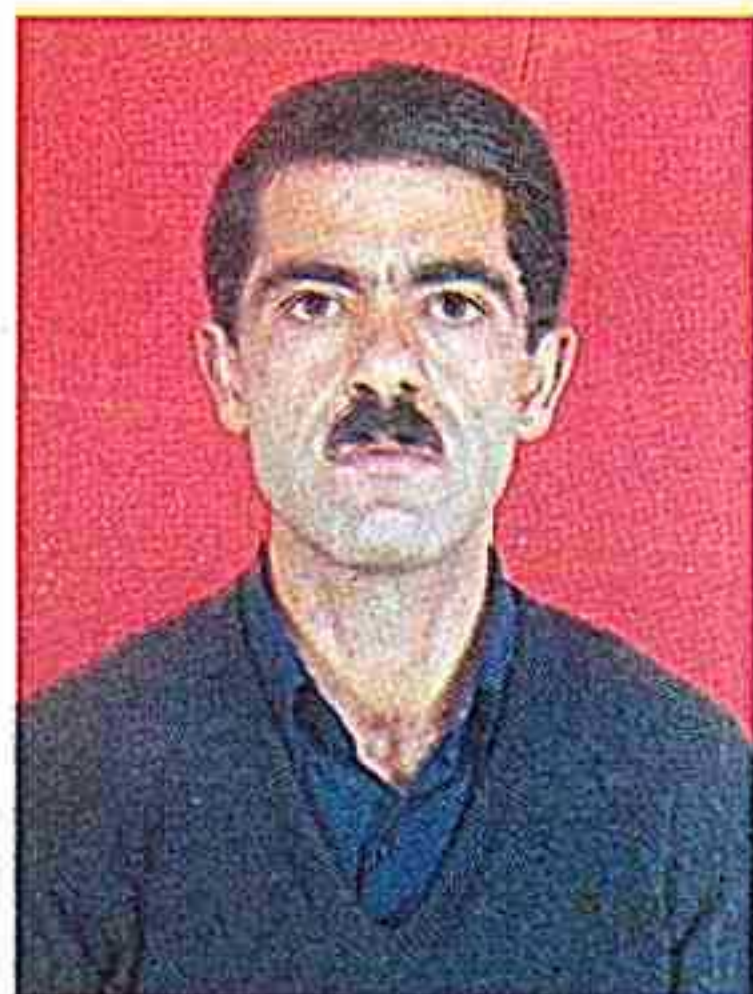
Müşfiqə Tarverdiyeva

Vahid Əliyev

Xuraman Tarverdiyeva

Həsən İbrahimov

Kamal Babayev

Yaşar Həsənov

rəqqasə, baletmeyster Əminə xanım Dilbazi də Şərur yallılarının ancaq bu torpağa – Naxçıvana məxsus olduğunu vurğulayır. Burada torpağın, suyun, iqlimin, coğrafi şəraitin, milliyyətin, qədimliyin və nəhayət əslin, kökün nə dərəcədə rolu var, onu bir Allah bilir.

Ümummilli liderimiz Heydər Əliyev dediyi kimi – *“Yallılar bizim keçmişimiz, bu günümüz, gələcəyimizdir.”* Ümummilli liderimiz keçmişə xor baxmamağı, onun yaxşı nümunələrini qoruyub saxlamağı bizə öyrətmişdi. *“Yallı Azərbaycan xalqının qəhrəmanlıq, mərdlik rəmzidir, tarixidir. Bu tarixi heç vaxt unutmamaq olmaz. Naxçıvan torpağında bu tarix yaşayır, inkişaf edir və örnək olaraq gələcək nəsillərə qalır. Bir tərəfdən təəssüflənmək olar ki, yallılar haqqında bu vaxtadək çox az yazılıb, digər tərəfdən sevinmək lazımdır ki, gec də olsa son zamanlar yallılarımızın haqqında yazılan məqalələr, kitablar təqdirə layiqdir.”*

Bu gün dövlətin yallılarımıza göstərdiyi qayğı ilə yanaşı, yallı yazarlarımızın, yallı ansambllarının, Muxtar Respublika mədəniyyət işçilərinin də üzərinə böyük və məsuliyyətli işlər düşür. Söz yox ki, yallılarımızın sabahı haqqında söhbət gedəndə təklifsiz keçinmək mümkün deyil. Yallılar bundan sonrakı nəsillərə olduğu kimi qalsın deyə yallıları tədrisə salmaq yaxşı olardı. Orta məktəblərdə maraq dərsləri yaratmaq olar. Heç olmasa Şərur rayonunun hər bir musiqi məktəbində bir uşaq yallı ansambli yaratmaq məqsədə uyğun olar. Bununla da rayonda yallı sənət məktəbi yaratmaq olar.

Türkiyədə xüsusi olaraq *“Xalq oyunları dövlət komitəsi”* var. Məncə bu gün belə bir komitənin yara-

dılmasına bizim də ehtiyacımız var. Muxtar Respublika rəhbərliyinin, mədəniyyət nazirliyinin bu gün yallılarımıza göstərdiyi qayğı göz qabağındadır. Bu qayğıya cavab olaraq yallı ansambllarının üzərinə məsul vəzifələr düşür.

Yallının qastrol səfərləri oldu-olmadı ildə heç olmasa iki dəfə Azərbaycanın tanınmış rəqs ustalarından dəvət etmək lazımdır. Ona görə ki, yallının milliliyini, özəlliyini saxlamaq şərti ilə səhnə mədəniyyətinə yiyələnməyi, qısa bir vaxt ərzində Azərbaycana xas olan bütün özəlliklərin dünya tamaşaçularına çatdırılmasını təmin etmək ancaq təcrübəli baletmeysterlərin işidir. Düzdür, “Şərur yallısı” çox ölkələrdə olub, bu sahədə müəyyən qədər təcrübəsi var. Ancaq nəzərə almaq lazımdır ki, yallının tərkibi daim dəyişilir, həmçinin repertuar dəyişikliyi də adi haldır. Məncə, bu günkü yallıya göstərilən diqqət və qayğı kifayətdir ki, yallıya aidiyyəti olanların hamısı bu qədim xalq incisini qorusun, yaşatsın və gələcək nəsillərə ötürsün.

Şərur yallularının iştirak etdiyi dövlət əhəmiyyətli tədbirlərin qısa xronoloji cədvəli

Sıra №-si	Hansı ildə	Harada	Tədbirin adı və ya məqsədi
1.	1939	Moskva şəhərində	Azərbaycan ədəbiyyatı və incəsənəti dekadasında.
2.	1970	Bakı şəhərində	Naxçıvan mədəniyyət günlərində.
3.	1972	Almaniya Demokratik Respublikasında	Ümumdünya folklor rəqsləri festivalında SSRİ-ni təmsil etmişdir.
4.	1974	Naxçıvan şəhərində	Naxçıvan Muxtar Respublikasının 50 illik yubileyində.
5.	1977	Moskva şəhərində	Əməkçilərin I ümumittifaq xalq yaradıcılığı festivalında.

6.	1980	Macarıstan Xalq Respublikasında	Azərbaycan xalq təsərrüfatı nailiyyətləri sərgisində.
7.	1981	Bakı şəhərində	Azərbaycan KP MK-nin XXIII qurultayında, bədii hissədə.
8.	1981	Bakı şəhərində	Böyük Oktyabr Sosialist İnqilabının 64-cü ildönümünə həsr olunmuş konsertdə.
9.	1982	Bakı şəhərində	Azərbaycan həmkarlar ittifaqının XVI qurultayında.
10.	1984	Polşa Respublikasında	XI Beynəlxalq folklor festivalında.
11.	1986	Bakı şəhərində	Azərbaycan KP. MK-nin XXXI qurultayında.
12.	1996	Türkiyənin İsgəndərun şəhərində	Qurtuluş bayramı şənliklərində.

13.	1998	Türkiyənin Bayburt şəhərində	Dədə Qorqudun 1300 illik yubileyində.
14.	2000	Türkiyənin Ankara şəhərində	Dünya uşaqlarının rəqs bayramında.
15.	2001	Misir ərəb Respublikasında	XII Beynəlxalq folklor festivalında.
16.	2002	Türkiyənin İstanbul şəhərində	Mərmərə dənizinin sahilində keçirilən dördüncü mədəniyyət və incəsənət günlərində.

**ŞƏRUR YALLISINDA
BƏDİİ RƏHBƏR İŞLƏYƏNLƏR:**

1. Bahaddin Əsgərov
2. Vasif İbrahimov
3. Əli Əsgərov
4. Səfər Qəhrəmanov
5. Yusif Həsənov
6. Nərminə Seyidova
7. Səttar Əhmədov

Adı çəkilənlərin hər birinin yallıda öz dəsti-xətti vardır. “Şərur yallısı”nda bədii rəhbər işləməklə onların hər biri yallıya üzvlərin cəlb edilməsində, yallının repertuarının zənginləşdirilməsində mühim işlər görmüşlər. Bahaddin Əsgərov, Vasif İbrahimov və Səttar Əhmədov bu gün də yallının qayğıları içərisindədirlər. Bahaddin Əsgərov hazırda “Nurani” yallı ansamblının bədii rəhbəridir. Vasif İbrahimov “Yallı birlik rəmzidir” adlı kitabını oxucuların ixtiyarına verib. Adları göstərilənlərdən bədii rəhbər vəzifəsində ən çox Əli Əsgərov və Səttar Əhmədov işləmişdir.

Səttar Əhmədov isə bu günə qədər orta nəsil sayılan və bütün yallı kollektivlərinin aparıcı qüvvəsi olan “Şərur yallısı”nın bədii rəhbəridir. Yallının son 15-20 illik folklor fəaliyyətini Səttar müəllimin adı ilə bağlamaq olar. Orta nəsil yallının bütün ağırlığı Səttar müəllimin üzərindədir. Bunlarla yanaşı o, rayon mədəniyyət evi nəzdində uşaq yallı kollektivinin məşqlərini keçirir. Uşaq kollektivinin yaradılması da onun adı ilə bağlıdır.

“ŞƏRUR YALLISI”NA HƏSR OLUNMUŞ ŞERLƏR

Naxçıvan torpağının, Şərur mahalının yallıları şairlərimizin yaradıcılığında da öz əksini tapmışdır. Yazarlarımız xalqımızın mərdliyini, qəhrəmanlığını, düşmənə qarşı əyilməzliyini yallılara aid yazdığı şerlərdə tərənnüm etmişlər. Bu şerlərlə onlar yallıların xalqı birliyə çağıran, birliyə ruhlandırان yeganə vasitə olduğunu qeyd edirlər. Aşağıda həmin şerləri oxucuların sərəncamına veririk.

ŞƏRUR YALLISI

Su səpin, çiləyin çəməninin üstə,
Yapışın əl-ələ, düzəlsin dəstə,
Nazlana-nazlana qızlar ahəstə,
Sona tək süzsünlər Şərur yallısı,
Mərcan tək düzsünlər Şərur yallısı!

Yallının öz yolu, öz cığırı var,
Yallının harayı, çal-çağırı var,
Onun nə əzəli, nə axırı var,

Gözəldən gözəldi Şərur yallısı,
Əzəldən əzəldi Şərur yallısı!

Dəstəbaşı dəsmal alsın əlinə,
Qız-gəlinlər kəmər taxsın belinə,
Şərur mahalına, Şərur elinə,
Tanrı bəxş eləyib Şərur yallısı,
Daşa nəqş eləyib Şərur yallısı!

Durna kimi qatarlanın, düzülün,
Gah oynayın, gah əzilin, büzülün,
Şərbət kimi damcı-damcı süzülün,
Şirindi, duzludu Şərur yallısı,
Gör necə nazlıdı Şərur yallısı!

Toyda noğul, badam, püstə yeyilər,
Köynək üstən ağ mitəkkə geyilər,
Söz-söhbəti ağızlarda deyilər,
Oynayar, yorulmaz Şərur yallısı,
Dartılar, qırılmaz Şərur yallısı!

Yallının “Tək ayaq”, “Üç ayağ”ı var,
Hər cürə yerişi, hər sayacağı var,
Pəncə dartılında diz dayağı var,
“Hoynəri” oynayar Şərur yallısı,
Bulaq tək qaynayar Şərur yallısı!

Muncuq tək düzülən adamlara bax,
Titrəyən ayağa, addımlara bax,
Qol-qola sarılan qadınlara bax,

Ucalır, yüksəlir Şərur yallısı,
Toyxana dar gəlir, Şərur yallısı!

Şərurda yallsız toy ola bilməz!
Toy çalan yallsız meydana gəlməz!
Toy evi yallsız sevinməz, gülməz!
Toya şənlik verər Şərur yallısı!
Bağçadan gül dərər Şərur yallısı!

Halay-halay, tez düzülün, tez durun!
Halaylardan yarım çevrə siz qurun!
Hərlənin, fırlanın, oturun, durun!
Hər yana səs salsın Şərur yallısı!
Ellərdən bac alsın Şərur yallısı!

Yallı getmək Şərurda bir qaydadır,
Yallı özü cana böyük faydadır,
Dəstəbaşı gör nə haray-haydadır?!
Gələnə əl eylər Şərur yallısı!
Oynasın qoy bəylər Şərur yallısı!

Payız gəlcək toy çox olar Şərurda,
Dərd azalar, qəm yox olar Şərurda,
Qonaq gələr, qonaq qalar Şərurda,
Məşəl tək odlanar Şərur yallısı!
Oynayar, şadlanar Şərur yallısı!

Yenə toyxanaya gəldi "Tənzərə"!
Lalədi, nərgizdi, güldü "Tənzərə"!
Oynandı, sevindi, güldü "Tənzərə"!

Toyların canıdı Şərur yallısı!
Ətidi qanıdı Şərur yallısı!

Yallıya meydan ver, yallıya yol ver,
Yallıya qanad ver, yallıya qol ver,
Hər dəstə başına sən tirmə şal ver!
“Tello”da “Tello”du Şərur yallısı!
Bir zəfər yoludu Şərur yallısı!

Gah qol-qola, gah əl-ələ verin siz!
Sıçrayın siz, tullanın siz, durun siz!
Yığışın bir yerə, halay vurun siz!
“Köçəri” çal deyir, Şərur yallısı!
Nəməri al deyir Şərur yallısı!

Dəstəni çək durna kimi düzölsün,
Elə tullan, yerdən ayaq üzölsün!
Elə çal ki, göydən şərbət süzölsün!
Şirindi, şəkərdi Şərur yallısı!
Baldan da şirindi Şərur yallısı!

Toyda məhəbbətdi Şərur yallısı!
Dosta sədaqətdi Şərur yallısı!
Sevinc, səadətdi Şərur yallısı!
Böyük bir nemətdi Şərur yallısı!
Şərurda adətdir Şərur yallısı!

İbrahim Təbib
Tibb elmlər namizədi,
Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü

BERLİNİN QONAĞI

Şərurun sovqatı
 Gəzir dünyanı.
 Şərur çoxünvanlı –
 Yolludur bu gün.
 Dünən nəyə çəkən
 Hay-haray hanı?!
 Berlinin qonağı
 Yallıdır bu gün.

Yallı sədaları
 Yüksəlir göyə.
 Şərur qəm-kədəri
 Çoxdan atıbdır.
 Bura top-tüfənglə
 Gələn ölkəyə,
 Şərur yallı ilə
 Gedib çatıbdır.

ŞƏRUR YALLISI

Halaya bax, halaya,
 Sözlüdür, nəğməlidir.
 Göyərçin tək uçunan
 Rəqqasənin əlidir.

Qızların yanağında
 Yamacların gözümü?!
 Yolçunu yoldan eylər
 Yallıların düzümü.

Durnalar qatarlanar
Hadəy sədası ilə.
Ürəkdə bir od yanar
Bir igid yası ilə.

Yallı yayılıb yala,
Halay ellərə düşüb.
Elə bil ki, təzədən
Sara sellərə düşüb.

Bu halaya qoşular
Gözəllərin xallısı.
Həmin halay böyüyər,
Olar Şərur yallısı.

Vaqif Məmmədov
Naxçıvan Dövlət Universitetinin müəllimi,
tarix elmləri namizədi, şair

YALLILARLA BÖYÜMÜŞÜK ƏZƏLDƏN

Yallılarla yaranıbdı soyumuz,
Yallılarla boy atıbdı boyumuz,
Keçməyibdi yallılarsız toyumuz,
Yallı olub on igid, on gözəldən,
Yallılarla böyümüşük əzəldən.

Əcdadımız durub çiyin-çiyinə,
Hey veriblər bir nəfərin heyinə,
Qeyrət qanı hər keçdikcə beyinə,

Nənəm, babam olub yallı düzəldən,
Yallılarla böyümüşük əzəldən.

Sıçramışıq, diz vurmuşuq torpağa,
Can atmışıq yorulmağa, yormağa,
Qalxa-qalxa hər dolaya, hər dağa,
Yapışmışıq biz qollardan, biz əldən,
Yallılarla böyümüşük əzəldən.

Kim bilir ki, nə qədərmiş sayımız,
Qobustanda daşa çöküb hayımız,
Yallı olub ömür boyu payımız,
Tutub milyon oğul əldən, qız əldən,
Yallılarla böyümüşük əzəldən.

Yollar salıb yallı ərzə Şərurdan,
Şərbətli Şərurdan, ballı Şərurdan,
Gözəlləri başı şallı Şərurdan,
Yallıları verməmişik biz əldən,
Yallılarla böyümüşük əzəldən.

SORUŞMAYIN

*Çərçiboğan kənd mədəniyyət evi
"Nurani" yallı ansamblına*

Soruşmayın kişilərin yaşını –
Yapışdıblar onlar bilək-biləyə.
Cavan, qoca, yalnız ona bənddilər,
Nağara səslənə, zurna püləyə.

Soruşmayın kişilərin halını –
Hər zərbədən bir zəlzələ törənər,

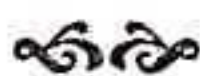
Kürəkləri xatırladar dağları,
Çiyinləri ulduzlara dirənər.

Soruşmayın kişilərin gücünü –
Poladdandır ürəkləri elə bil.
Düzdür, hamı qocalaşır get-gedə,
Bu qocalar cavanlaşır ilbəil.

Soruşmayın kişilərin sayını –
Qeyrət burda hamı üçün eynidir.
Bu yallının hər düzümü, qatarı,
Xalqımızın ürəyidir, beynidir.

Soruşmayın kişilərin adını –
“Arzumanı”ya “Tənzerə” qürurdu.
Yüz yallını getsə də bu kişilər,
Hamısının adı birdi, – Şərurdu!..

Vaqif Əsrar
Qabaqcıl maarif xadimi,
Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, şair

YALLI

Bu naxışlı sıra dağlar,
Əsrlərin nişanəsi.
Araz axar, sağa-sola,
Layla çalar zümzüməsi.

Atalardan, babalardan,
Qalib mənim bu adətım.

Təklənsək düşmən güc gələr,
Birlikdədir səadətim.

“Xələfi”, “Dönə”, “Tənzərə”,
Keçmişimin öz səsidir.
Qoşa zurna, həm nağara,
Dədə Qorqud nəğməsidir.

Yallı tutaq məmləkətim,
Öz kökündən qidalansın.
Odlar yurdu səltənətim,
Dünya ilə sıralansın.

Şərur qədim bir torpaq,
Yallı onun meyvəsi.
Şərur sərin bir bulaq,
Yallı onun çeşməsi.

Cəlil, Cavid yurdunun,
Qədimliyi danılmaz.
Şərur yallı folklorun,
Heç əvəzi tapılmaz.

Çox qədimdir onsuz da,
Hər bir daşı Şərurun.
Tamam olur payızda,
Səksən yaşı “Şərur”un.

Ədalət Kərimli
şair

YALLI TUTSUN

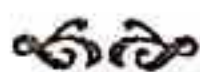
*Çərçiboğan kənd mədəniyyət evinin
“Nurani” yallı ansamblına*

Gəlin yallı gedək dostlar bu yerdə,
“Hoynəri”, “Urfanı”, “Tənzərə”, “Dönə”,
Qoy sizdən öyrənsin bu gənc nəsil də,
“Nurani” yallısı sevilsin eldə,
Şərur yallı tutsun, hər bir fəsildə.

Çalınsın nağara, zurna da, mey də,
Arabir deyilsin alqış da, hey də!..
Quşlar da nəğmələr oxusun göydə,
Şərur yallı tutsun, hər bir fəsildə.

Cavan da, qoca da oynasın, gülsün,
“Köçəri”, “Şareyi” qəlbə ruh versin.
Hər üzdən, hər gözdən sevinç tökülsün,
Şərur yallı tutsun, hər bir fəsildə.

Xədicə Təbəssüm

YALLILARIN MUSİQİ İFAÇILARININ ADLARI

Bakıda keçirilən Naxçıvan MSSR günləri (fevral, 1980).

Naxçıvan yallılarının musiqi ifaçıları çox olub. Biz yalnız Şərur rayonunda olan ifaçıların adlarını oxuculara təqdim edirik.

Zurna ifaçıları:

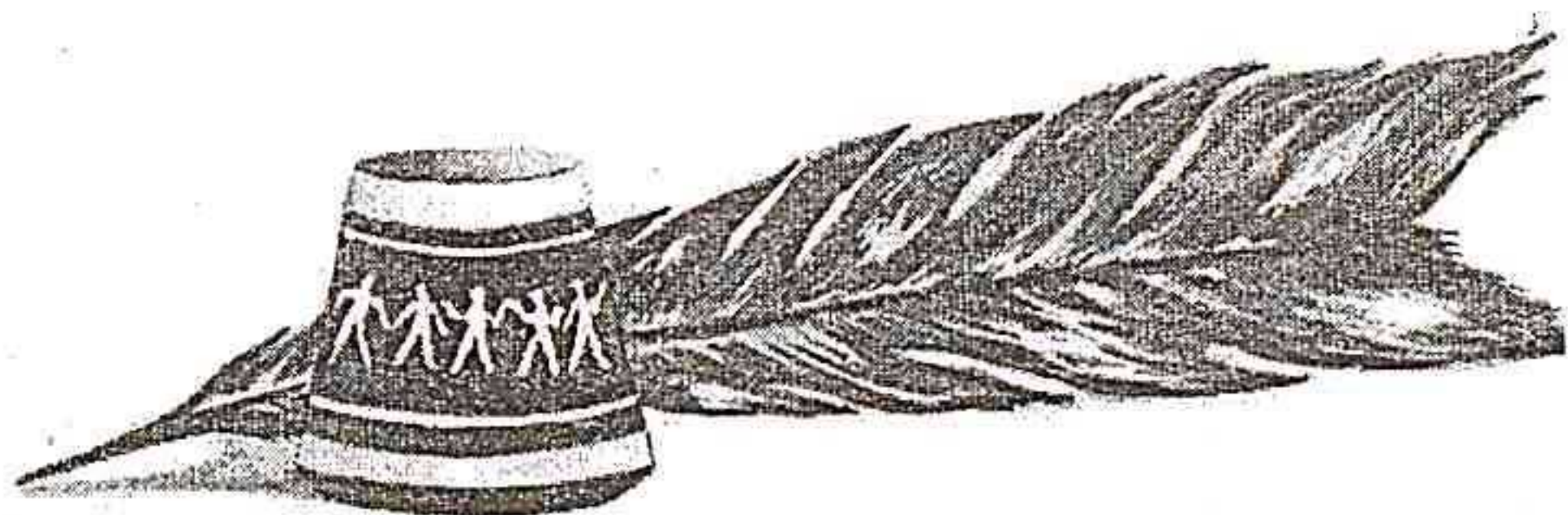
1. Kamil Babayev – Dan yeri kəndi
2. Hatəm Məmmədov – Qarxun kəndi
3. Hüseyin Orucov – Axura kəndi
4. İsa Mirzəyev – Məmmədsabir kəndi
5. Nəsrullah İsmayılov – Çərçiboğan kəndi
6. Vəli İsmayılov – Çərçiboğan kəndi

7. Hüseyin İsmayılov – Çərçiboğan kəndi
8. Cəlal Cəlalov – Yuxarı Daşarx kəndi
9. Nağı Maqsudov – Aralıq kəndi
10. Kamil Babayev – Dan yeri kəndi
11. Ələsgər Mirzəyev – Məmmədsabir kəndi

Çomaqla nağara ifaçıları:

1. Ələkbər Məmmədov – Çərçiboğan kəndi
2. İsabala Mustafayev – Çərçiboğan kəndi
3. İsa Əliyev – Çomartul kəndi
4. Eldar Nəcəfov – Yengicə kəndi
5. Aydın Cabbarov – Çərçiboğan kəndi
6. İsgəndər Əliyev – Çomrtul kəndi
7. Yaşar Həsənov – Yengicə kəndi

Yallıların tulumda ifaçısı – Məmməd Yaqubov
(Dəmirçi kəndindən)

UŞAQLARDAN
İBARƏT
YALLI KOLLEKTİVLƏRİ

Üçüncü nəsil

Biz dedik ki, Şərurda III nəsil yallı mövcuddur. Üçüncü nəslin nümayəndəsi uşaqlardan ibarət yallı qruplarıdır. Yengicə kənd mədəniyyət evinin nəzdində yaradılmış “Şərur qönçələri” yallı ansamblı ilk yaradılmış uşaq kollektividir. Rəhbəri Rəna Əliyevadır. Hazırda mədəniyyət evinin direktoru işləyən Rəna xanım uzun müddətdir ki, mədəniyyət sahəsində işləyir. Əvvəllər özü də Şərur yallısı ansamblının tərkibində yallı gedib.

Rəna Əliyeva öz təşkilatçılığı, bacarığı ilə 30 nəfərdən ibarət uşaq yallı ansamblını yaratmışdır.

“Şərur qönçələri” yallısı Naxçıvan şəhərində və Bakıda bir çox tədbirlərdə iştirak edib.

1. Abbasova Jalə
2. Abbasova Raya
3. Qəhrəmanova Cəmilə
4. Əsgərova Pərvanə
5. Əsgərova Zəminə
6. Abbasova Təranə
7. Abbasova Dilarə
8. Cəfərova Mərziyə
9. Məmmədova Natiq
10. Həsənova Həqiqət

“Şərur qönçələri” uşaq yallısının fəal üzvlərindən-dirlər.

“Fidanlar” uşaq yallısı Püsyən kənd mədəniyyət evinin nəzdində yaradılmışdır. Rəhbəri Nərminə Məmmədovadır. Uzun müddət mədəniyyət sahəsində çalışır. Öz işini bilən Nərminə xanım təkcə “Fidanlar” uşaq kollektivinin yaradılmasında deyil, eyni zamanda bir mədəniyyət işçisi kimi bütün sahələrdə təşkilatçılığını nümayiş etdirmişdi. Onun təşkilatçılığının nəticəsidir ki, “Fidanlar” çıxış etdiyi hər bir yerdə rəngarəng repertuar nümayiş etdirməklə tamaşaçıların rəğbətini qazanmışdır.

1. Şahhüseynova Qaratel
2. Əbilova Sahibə
3. Abdullayeva Ülfət
4. Rzayeva Nəsibə
5. Əliyeva Sevil
6. İbrahimova Nailə
7. İbrahimova Nəzmiyə
8. Qafarova Elza
9. Məmmədova Güldanə
10. Əliyeva Təranə
11. Rzayeva Səbinə
12. Məmmədova Kifayət
13. Seyidova Sevin
14. Abbasova Tərlan
15. Mahmudova Təranə

“Fidanlar” ansamblının içərisində ən yaxşı yallı gedənlərdir. Ansamblın tərkibi isə 30 nəfərdən ibarət olmuşdur.

Şarur rayon Medeniyət Şöbəsinin müdürü Sultan Məmmədov və
Ədalət Kərimli yeni yaradılmış uşaq yalı kollektivini birliktə

“Şərur qönçələri” və “Fidanlar” uşaq yallı kollektivləri bu gün artıq müəyyən səbəblərə görə fəaliyyət göstərmirlər. Ansamblın üzvləri artıq böyümüş, bir çoxu ailə qurmuş və artıq yallı getmirlər.

Digər bir uşaq yallı ansamblı rayon incəsənət məktəbində yaradılmışdır. Bu uşaq yallısı üzvlərindən Azər Əsgərov, Əsli Rzayeva, Sabirə Əliyeva, Rəsmiyyə İbrahimova, Aygün Əliyeva, Çəmən Mədətova, Ramin Hüseyinov, Sərdar İbrahimov, Nərminə Hüseynova, Aysel Kazımova və İlham Quliyev 2000-ci ildə Ankara şəhərində keçirilən dünya uşaqlarının rəqs bayramın da iştirak ediblər. Ansamblın üzvləri bu gün də öz repertuarlarını zənginləşdirməyə çalışırlar.

Artıq bir ildir ki, rayon mədəniyyət sarayı nəzdində uşaqlardan ibarət yallı qrupu yaradılıb. Kollektivin 30 nəfər üzvü vardır.

1. Rəhimova Leyla
2. Əliyev Amin
3. Əliyeva Xəyalə
4. Kərimov Elmurad
5. Sabirova Gülnar
6. İbrahimov Elnur
7. Rzayeva Türkanə
8. Asifoğlu Babək
9. Əliyeva Laçın
10. Məmmədov Duman
11. Rəhimova Sevinç
12. Əliyev Habiil
13. Əliyeva Günel

14. Əliyev Xəyal
15. Nəbiyeva Bahar
16. Həsənov Bəhrüz
17. Kamalova Aynur
18. Hüseynova Aygün
19. Əliyev Kamran
20. Cəfərova Fərqanə
21. Nəbiyev Əli
22. Hüseynova Könül
23. Cəfərova Aysel
24. Əliyeva Ahu
25. Şirəliyev Salman
26. Oruclu İbrahim
27. Seyidov Azad
28. Hüseynov Qənimət
29. Əhmədov Elvin
30. Nəcəfov Saleh

Kollektivin təşkilatçısı və rəhbəri Səttar Əhmədovdur. Səttar müəllim “Şərur yallısı”na rəhbərlik etməklə yanaşı uşaq kollektivinin də məşqlərini muntəzəm olaraq keçirir. Rayon mədəniyyət sarayının açılışında uşaq yallısı fəal iştirak etdi. Yeni yaradılmış uşaq yallisına uğurlar arzu edirik.

YALLI İLƏ İŞLƏYƏN KORİFEYLƏR

Şərur yallılarında Azərbaycan xalqının bütün adətləri, ənənələri, əyilməzliyi, müdrikliyi öz əksini tapmışdır.

Bu yallılarda mərdlik, cəsərət, qəm, sevinc, çağırış, alqış, qalibiyyət var. Azərbaycan xalqına xas olan bir

çox müsbət xüsusiyyətlər Şərur yallılarında olduğuna görədir ki, respublikanın bir çox tanınmış sənətkarları yallılarımıza maraq göstərmişlər.

Böyük sənətkar Üzeyir bəy Hacıbəyovun diqqətinə səbəb olan yallı, sonralar bu böyük sənətkardan bəhrələnmişdir. Ramiz Mirişli böyük konsert salonlarında yallının iştirakı ilə qurulan kütləvi rəqslərin musiqisini yazmışdır.

Azərbaycanın tanınmış baletmeysterlərinin rəqs ustalarının demək olar ki, hamısı Şərur yallıları ilə işləmişlər. Aşağıda Şərur yallıları ilə işləmiş rəqs ustalarının adlarını veririk:

1. Əminə Dilbazi
2. Əlibaba Abdullayev
3. Xumar Zülfüqarova
4. Qəmər Almaszadə
5. Roza Cəlilova
6. Aliyə Ramazanova
7. Kamil Dadaşov
8. Əli Əşşari

YALLILARIN MUSİQİ YOZUMU

Naxçıvan xalq musiqisinin incəliklərini açan yallılarımızı dərindən dərk edən, bu sahədə araşdırmalar aparan, “Köçəri” yallısının erməni deyil Azərbaycan mənşəli olduğunu sübut etməyə çalışan Əqidə xanım Ələkbərovanın eyni adlı məqaləsindən götürülüb bu başlıq. Yəqin təbiətindəki cəsəret, mərdlik, vətənə, elə bağlılıq, xüsusiyyətləri onu çəkib yallı aləminə gətirmişdir. Bir çox elmi məqalələri ilə yanaşı yallı mövzusunda da dəfələrlə toxunmuşdur. Yallıya zəngin xəzinə kimi baxan Əqidə xanımın elə diplom işi də Naxçıvan yallılarına həsr olunub. Atasından miras qalıb bəlkə də bu yol. Naxçıvan musiqi tarixində böyük xidmətləri olan, xüsusilə Naxçıvan xalq musiqisinin incə çalarlarına bələd olan Məmməd Ələkbərov da belə idi. Xalq musiqi janrı onun əsərlərinin əsasını təşkil edirdi. Əsas mövzunu isə onun əsərlərində yallılar tutur. Bəstəkar yallını Naxçıvan musiqisinin “emblemı” adlandırmışdı. Məhz elə ona görədir ki, ilk dəfə (1960-cı illərdə) Naxçıvan yallılarını nota salan və Azərbaycan Mədəniyyət Nazirliyi xalq yaradıcılığı evinə təqdim edən Məmməd Ələkbərov olmuşdur. Bu mövzu altında bəstəkar “Şərur eskizləri” adlı üç hissəli suitasını Zahid Xəlilin sözlərinə “Hacıleylək” mahnısını yazmışdır.

Aşağıda Məmməd Ələkbərovun qələmə alıb nota saldığı “El yallısı”nın not yazısını veririk.

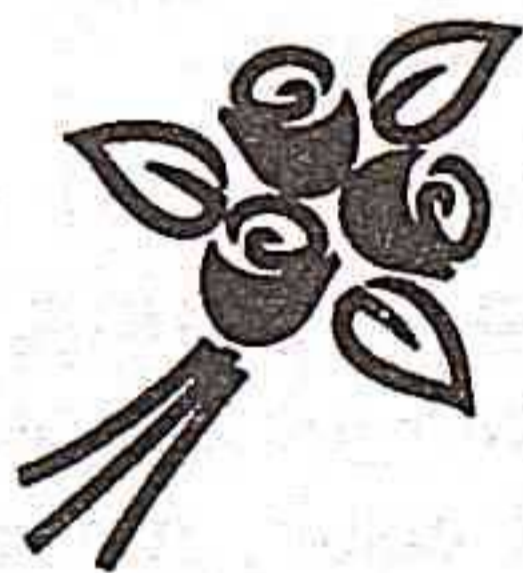
largo ♩ „Эл жолысы”

viva, vivace

Yallı mövzusunda atasının yolunu davam etdirən Əqidə xanıma bu sahədə uğurlar diləyir və arzu edirik ki, qədim bir tarixə malik olan Naxçıvan yallılarının hamısını nota salsın. Bununla da yallılarımızın musiqisi Azərbaycan sərhədlərini aşıb dünya arenasına çıxar.

(Bu mövzunu yazarkən Cəlil Vəzirovun və Jalə Əliyevanın "Sözlü-nəğməli Naxçıvan" kitabından istifadə edilmişdir.)

YALLILARLA
BAĞLI
ƏHVALATLAR

BƏSTƏKARIN ARZUSU

Azərbaycan KP Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi söhbət zamanı böyük bəstəkar Üzeyir bəy Hacıbəyovdan respublikanın hansı ərazisindən deputatlığa namizədliyinin irəli sürülməsini istədiyini soruşur. Üzeyir Hacıbəyov bir az fikirləşdikdən sonra:

– Noraşen rayonundan (Şərur mahalından) olsa, yaxşı olar! – dedi.

Mərkəzi Komitənin birinci katibi onun nə üçün Qarabağdan deyil, məhz Noraşen rayonundan seçilmək arzusunda olduğunu bilmək istəyəndə Üzeyir bəy:

– Əslində Noraşen (Şərur) rayonu Azərbaycan folklor mədəniyyətinin beşiyidir, yoldaş katib! – Biz gələcəkdə Azərbaycan incəsənətinin inkişafına o beşiyin incilərini daxil etsək, Azərbaycan mədəniyyəti daha da çiçəklənər.

Elə həmin ilin payızında bəstəkar Şərura gələrək, Baş Noraşen (indiki Cəlilkənd) kəndindən namizədliyinin irəli sürülməsinə razılıq verir. Kənd camaatı onu yüksək səviyyədə qarşılayır. Görüşdən sonra klubda kənd bədii özfəaliyyət kollektivinin konserti olur. Yallı səhnəyə qalxanda bəstəkar həyat yoldaşı ilə ayağa qalxır və yallını alqışlayır.

BU BİZİM “ŞALAKO”DAN DA YAXŞIDIR

Yallı Moskvada keçiriləcək Azərbaycan ədəbiyyatı və incəsənəti günlərinə dəvət alır (1938). On gün müddətində Moskva şəhərində konsertlər olur. Yekun konsertində Sovet İKP MK-nin baş katibi İ.V.Stalin də iştirak edirdi. Yallının çıxışları Stalinin daha çox xoşuna gəlir və özündən asılı olmayaraq deyir: – “Bu bizim “Şalako”dan da yaxşıdır.”

BU, ÜZEYİR DEYƏNDƏN DƏ YAXŞIDIR

1943-cü ildə Azərbaycan KP MK-nin birinci katibi Mircəfər Bağırov Şərura gəlir. Yolüstü Cəlilkənd kəndindən keçəndə hərbi geyimdə bir neçə qızı görür və maşını saxlatdırıb, onlarla söhbət edir. Məlum olur ki, qızlar müharibəyə getmək üçün hərbi təlim keçməyə gedirlər. O, bu təlimləri həmin gündən dayanaraq deyir:

– Azərbaycan qızları müharibəyə getməyəcək.

Elə həmin gün oradaca kənd adamları ilə görüş keçirir. Hərbi geyimli qızlar həddindən artıq sevindiyindən həmin görüşün sonunda yallı gedirlər. Bu şənlik katibin xoşuna gəlir. Mircəfər Bağırov belə bir ifadə işlədir: “Bu, Üzeyir deyəndən də yaxşıdır”. Bu sözlərdən aydın olur ki, Ü.Hacıbəyov o zaman Mərkəzi

Komitə katibinə Şərur yallıları haqda məlumat veribmiş.

(Bu üç əhvalat Vasif Çörəkçinin “Yallı birlik rəmzidir” adlı kitabından götürülmüşdür.)

YALLIYA HƏVƏS BAKIYA GƏTİRİB ÇIXARDI

Azərbaycan KP XXIII qurultayının bədii hissəsində iştirak etmək üçün III nəsil yallı Bakı şəhərinə getməli idi. Mən kollektivlərə rəhbər kimi gedirdim. Göstərilən siyahıya görə “Nurani” ansamblından bir nəfəri artıq idi. Ansamblın üzvü Mahmudov Fərəməz siyahıdan çıxarıldı və biz Bakıya getdik. Kollektiv Naxçıvan mehmanxanasında yerləşmişdi. İki gün idi ki, məşqlər gedirdi. Üçüncü gün məşqdən qayıdandan sonra axşam məni aşağıya, yeməxanaya çağırdılar. Girəndə gördüm ki, böyük bir stol açılıb. Yallının üzvlərindən oğlanların hamısı buradadır. Birdən gözümə Fərəməz dəydi. Baxdım ki, mənə baxıb gülür. Sən demə o, kollektivdən bir gün sonra Bakıya gəlir. Məndən xəlvət kollektivin bütün üzvlərini razı salır ki, o da iştirak etsin və bu barədə məndən xahiş etsinlər. Mən çarəsiz qaldım. Mədəniyyət nazirliyinin nümayəndəsindən xahiş etdik. Fərəməzin oradan Bakıya qədər gəlməsini və ondakı həvəsi nəzərə alaraq onu siyahıya daxil etdik.

DƏRMAN ƏVƏZİNƏ...

Çərçiboğan kəndinin “Nurani” yallı ansamblının üzvləri olduqca zarafatçıdırlar. Onlar öz aralarında ağıla gəlməyən zarafatlar edər, deyib-gülər və vaxtlarını şən keçirərlər. Heç vaxt yeyib-içməkdən qalmazlar. Yenə də səfərlərin birində hər gün avtobuslar, kollektivi mehmanxanadan götürüb saraya məşqə aparır. Ciddi məşqlərdən sonra yorğun düşmüş yallının üzvlərini avtobuslar geri-yə-mehmanxanaya qaytarırdı. Axşama yaxın məşqdən çıxıb mehmanxanaya qayıdanda “Nurani” ansamblının üzvləri həmişə eyni yerdə – bir aptekin qabağında avtobusu saxladırıdılar. Hərdən iki nəfər avtobusdan düşüb dərman alıb qayıdardı. Mən də inanırdım. Deyirdim yəqin məşqlər yorub, dərman ehtiyacıdır. Dərman almaq məsələsi hər gün təkrar olunmaqla 12-13 gün keçdi. Nəhayət bir dəfə fikir verib gördüm ki, onlar avtobusdan düşdükdən sonra düz aptekin qapısı ağına çatanda aptekə yox, yavaşca burulub apteklə yanaşı araş satılan mağazaya girdilər. Hər şey mənə aydın oldu. Ondan sonra avtobusu orada saxlatmadıq.

**KÖHNƏ İSTEDAD
BÜRÜZƏ VERİLMƏDİ**

Yuxarı Daşarx kəndindən Cəbrayıl kişi vaxtilə yallı getməyi ilə məşhur olmuşdu. O yallı gedəndə bütün toya gələnlər maraqla onun yallı getməyini izləyirdilər. Həmişə dəstəbaşını çəkər, əlində yaylıq tutardı.

O elə cəld hərəkətlər edərdi ki, bəzən dəstənin üzvləri də bu hərəkətlərdən çaşardılar. Dəstənin başında çökər, qalxar, çökdüyü vəziyyətdə maraqlı ayaq hərəkətləri edər, rəqs edə-edə dəstənin başında fırlanar, ritmə uyğun olaraq gah yavaş, gah da olduqca cəld manevrlər edərdi. Onun bu hərəkətlərinin hamısı yalının musiqisi və ritmi ilə uyğunluq təşkil edərdi. İndi Cəbrayıl kişi yaşlaşıb, artıq yallı getmir. Amma bədən quruluşu yenə də yallıya düşür.

Bir Novruz bayramı mən istədim ki, çoxdan unudulmuş bu istedadı rayon tamaşaçıları görsünlər. Maraqlı olardı. Bazarın içərisində, mağazada pal-paltar satmaqla məşğul olan Cəbrayıl kişini razı sala bilmirdim. Rayon İcra Hakimiyyətinin qabağündakı meydana bayram şənliyi davam edirdi. Cəbrayıl kişi isə gəlmək istəmirdi ki, istəmirdi. İcra Hakimiyyətinə və mədəniyyət şöbəsinin müdiri Sultan müəllimə demişdim ki, belə bir istedad var - gedirəm onu gətirməyə. Aparamalı idim. axırı ki, bazardakı yoldaşlarının təki-diylə mağazaya adam qoyduq və Cəbrayıl kişini bayram şənliyinə gətirdim. Şərur yallısı meydana düşəndə Cəbrayıl kişini mülkü geyimdə dəstənin başına, Səttar müəllimdən əvvələ keçirdik, əlinə də yaylıq verdik. Gözünə döndüyüm Cəbrayıl kişi heç də yallı gedənlərdən fərqlənmədi. Gözlədiyim hərəkətlərin qəsdən heç birini etmədi. Bunu rəhbərlik də başa düşdü. Ona görə də məndən soruşmadılar: – bəs hanı o istedad?...

Cəbrayıl kişi hiss eləmişdi ki, əvvəlki bacarığını nümayiş etdirsə mən onun yaxasından əl çəkməyəcəyəm.

YALLININ KÖHNƏ ÜZVÜ HƏBİBİN DEDİKLƏRİNDƏN

Çərçiboğan kəndində toy çalınırmış. Əvvəllər kənd toyları üç gün, üç gecə davam edərdi. Toyun ikinci gecəsi adətən səhərə yaxın davam edərdi. Comaqla nağara vuran yaxın kəndlərin hansındansa naşı bir adam olur. Yallının ritmləri çalındıqca nağara vuranın naşılığına öz evində dözməyən bir nəfər evindən çıxıb birbaşa toyxanaya gəlir. Nağara çalanı təhqir edir və çıxıb getməsini tələb edir. Kənd camaatı onu bir-qolay sakitləşdirirlər. Məlum olur ki, o, “Nurani” ansamblının üzvlərindən biridir.

YALLIDA ZURNA İFACISI KAMALIN DEDİKLƏRİNDƏN

*K*amal kollektiv arasında və Şərur rayonunda özünün duzlu, məzəli lətifələri ilə məşhurdur. Özünün dediyinə görə bir dəfə Bakı şəhərində şadlıq evlərinin birindəki toya Kamalı da dəvət ediblər. Toy yiyəsi istəyib ki, zurnada Şərur yallıları da ifa olunsun. Tanınmış müğənni Məmmədbağır da həmin toyda iştirak edibmiş. Məmmədbağırın oxuduğu mahnıdan sonra əksəriyyəti Naxçıvandan olan qonaqlar yallı çalınmasını xahiş ediblər. Elə bir məqam yetişib ki, müğənni əlindəki mikrafonu özündən asılı olmayaraq zurnaya doğru tutub. (Halbuki zurnaya mikrafon ehtiyac deyil.) Boşluq yarananda Kamal istəyib ki, mü-

ğənnidən hal-əhval tutsun – Məmmədbağır müəllim necəsiniz, kefiniz, vəziyyətiniz?...

– Necə olacam, zurnaya mikrafon tuturam.

– Məmmədbağır müəllim, Azərbaycanın milli musiqi alətinə mikrofon tutmaq özü böyük şərəfdir. – deyə Kamal cavab verir.

Müğənni onun hazır cavablığına gülür və aradakı pərtlik ortadan götürülür.

YALLI GEYİMLƏRİ

(Müəllifin arxivindən)

Qadın yallı geyimi

Kişi yallı geyimi

Qadın yallı geyimi

Kişi yallı geyimi

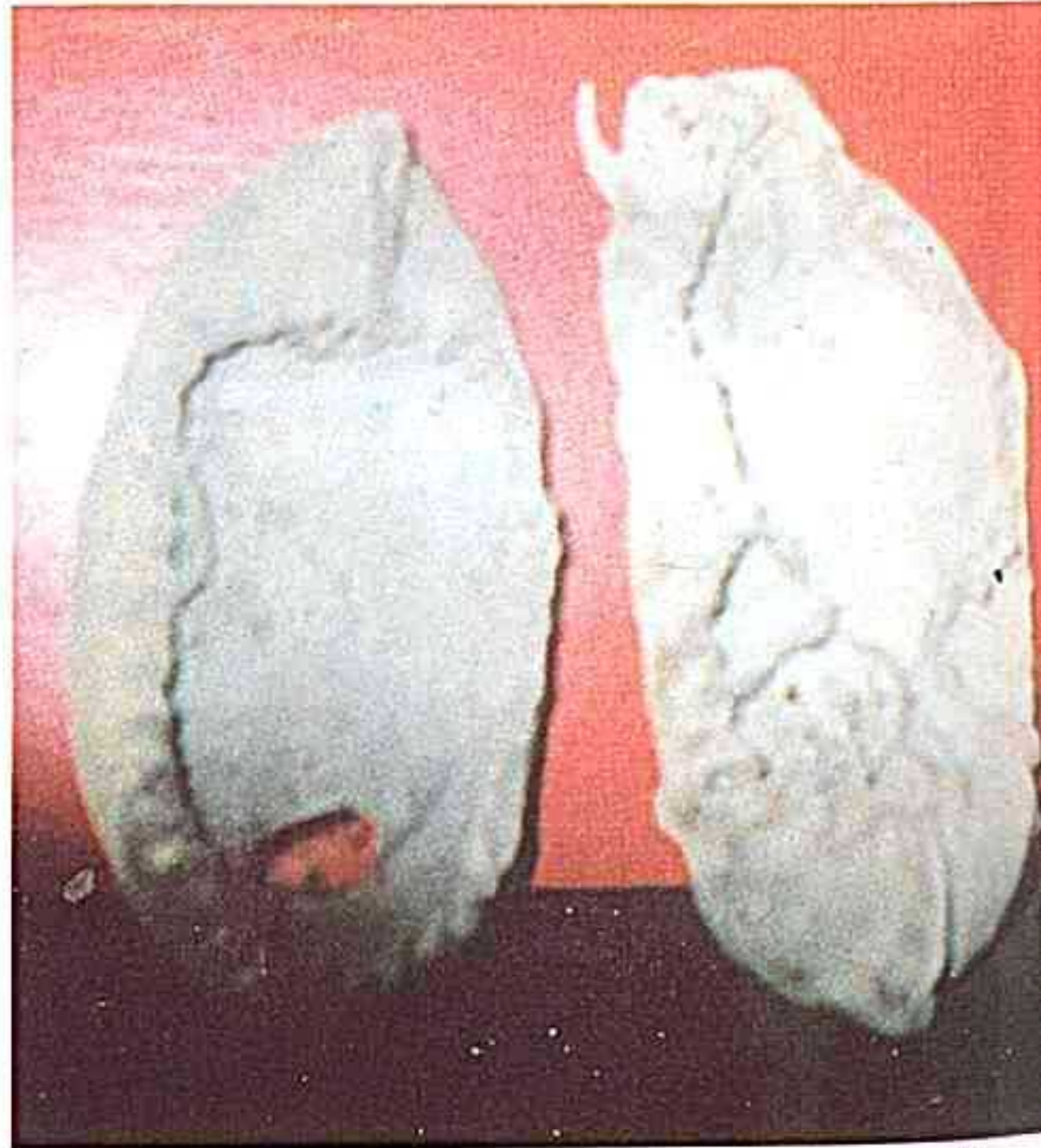
Uşaq yallı geyimi

Kişi yallı geyimi

Uşaq yallı geyimi

**1950-1960-cı illərdə ansambla
tikilmiş çarıqlar**

MUSİQİ ALƏTLƏRİ

Soldan sağa:
zurna, balaban, tütək,
yan tütəyi, çəkilmə zurna,
qədim zurna

Qədim zurnalar

Yallıların zurnada ifaçısı
Kamal Babayev

**YAP-ın
10 illik yubiley
konsertindən
sonra**

Yeni Mədəniyyət Sarayının açılışında

**Naxçıvan Dövlət Filarmoniyasının
solisti Kəklik Novruzova (İstanbul)**

**Yallı bayram
şənliyində**

Ədalət Kərimli
(Ədalət Kərim oğlu Məmmədov)

Y a l l ı

BAKI – ŞİRVANNƏŞR – 2004

Kitabda gedən rəsmlər
Əli Məmiyevindir

Kompüter icraçısı *Həyat Mahmudova*

Mətn yığıcısı *Emin Tahiroğlu*

İstehsalat şöbəsinin müdiri
Həmiyyə Heydərova

Sex müdiri *Telnaz Cəbrayılova*

Çapa imzalanıb 24.07.2004.

Formatı 60x84 1/16.

Fiziki çap vərəqi 8,12.

Sayı 300.

Ə.Kərimli 1950-ci ildə Şərurun Yuxarı Daşarx kəndində anadan olub. Bakı Mədəni-Maarif Texnikumunu və Azərbaycan Dövlət İncəsənət Universitetini bitirib. 1972-ci ildən mədəniyyət sahəsində çalışır. Uzun müddət Şərur rayon Mədəniyyət Sarayının direktoru, Xalq teatrının rejissoru, Mədəniyyət və İstirahət parkının direktoru, Yuxarı Daşarx musiqi məktəbinin direktoru işləyib. Hazırda musiqi məktəbində müəllimdir.

Orta məktəb illərindən yaradıcılığa başlayıb. Yerli və mərkəzi mətbuatda şer və mədəniyyətə aid məqalələrlə çıxış edib.

Yallı ilə əsas fəaliyyəti 1977-ci ildən başlayıb. On bir il rayon Mədəniyyət evinin direktoru olduğu müddətdə "Şərur" yallisına yeni üzvlərin qəbul edilməsində əməyi olmuş, Muxtar Respublika və Azərbaycan səviyyəsində keçirilən bir çox tədbirlərdə yallıların iştirakını təmin etmişdir. Mərkəzi və yerli mətbuatda tez-tez yallıya aid məqalələri ilə çıxış edir. Televiziya vasitəsilə yallı ilə bağlı verilişlərdə iştirak edir. Yallılarımızla bağlı tədqiqat işi aparır.

"Köç dağa qalxanda" adlı şerlər və "Şərur yallısı" ensiklopedik məlumat kitablarının müəllifidir.

Bu kitab müəllifin yallı mövzusunda ikinci toplusudur.